

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut Sociologických studií

Katedra Sociologie

Diplomová práce

2019

Olga Gonsiorová

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut Sociologických studií

Katedra Sociologie

**„Quarter-life crisis“ po Česku aneb Jak generace
českých mileniálů čelí výzvám dospívání**

Diplomová práce

Autor práce: Bc. Olga Gonsiorová

Studijní program: Sociologie

Vedoucí práce: Mgr. Jitka Cirklová M.A., Ph.D.

Rok obhajoby: 2019

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval/a samostatně a použil/a jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne ...

Olga Gonsiorová

Bibliografický záznam

Gonsiorová, Olga. „*Quarter-life crisis*“ po Česku aneb *Jak generace českých mileniálů čelí výzvam dospívání*. Praha, 2019. 71 s. Magisterská práce (Mgr.). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut sociologických studií. Katedra Sociologie. Vedoucí diplomové práce Mgr. Jitka Cirklová, M.A., PhD.

Rozsah práce: 127 867 znaků včetně mezer

Abstrakt

Autorka se v diplomové práci zabývá krizí mladého věku, v populární literatuře známé spíše pod anglickým pojmem Quarter-life crisis, a zkušeností, kterou s tímto fenoménem mají mladí Češi z generace mileniálů. Vzhledem k tomu, že se jedná o poměrně nový fenomén, kterým se akademická sféra zatím příliš nezaobírá, autorka věnuje značnou část textu podrobnému popisu poznatků, které jsou o tomto fenoménu zatím dostupné, přičemž nezanedbatelná část těchto znalostí pochází z populární psychologie a populárně naučných knih. Teoretická část práce představuje společenské změny, které umožnily vznik nového psycho-sociálního období vývoje jedince - takzvané „nastupující dospělosti“- a s ním spojené krize mladého věku, její vývoj a etablování v širším společenském povědomí. Text se dále zabývá generací mileniálů, se kterými je tato krize v současnosti spojována, přičemž přináší jejich charakteristiky, díky kterým jsou mileniálové k prožití krize mladého věku náchylní.

Praktická část je zaměřena na kvalitativní výzkum zkušenosti českých mileniálů, kteří touto krizí prochází nebo prošli. Výsledky výzkumu jsou interpretovány s ohledem na specifika českého prostředí.

Abstract

In her diploma thesis, the author deals with the Quarter-life crisis and the experience that Czech Millennials have with this phenomenon. Given that Quarter-life crisis is a relatively new concept that has not yet been greatly explored by academics, the author devotes a part of the thesis to a detailed account of the knowledge on this phenomenon that is currently available, with a considerable part coming from popular psychology and popular science books. The theoretical part of the thesis further describes the social change that enabled the emergence of a new period in psychological development - the "emerging adulthood" and the associated Quarter-life crisis, its development as a concept and academic recognition. The work further describes the generation of Millennials currently associated with this crisis and their characteristics making them susceptible to experience this crisis.

The practical part is a qualitative research on the experiences of Czech Millennials, who are going through or have gone through this crisis. The research results are analysed with an consideration of the specifics of the Czech environment and unique factors that can influence the experience with this phenomenon.

Klíčová slova

Krise mladého věku, Mileniálové, Česká republika, Interpretativní fenomenologická analýza

Keywords

Quarter-life crisis, Millennials, Czech republic, Interpretative phenomenological analysis

Title/název práce

Quarter-life Crisis po Česku aneb Jak generace českých mileniálů čelí výzvam dospívání

Quarter-life Crisis in the Czech Republic – How Do Czech Millennials Cope?

Poděkování

Předně bych ráda bych poděkovala Mgr. Jitce Cirklové, M.A., PhD. za milou podporu a odbornou pomoc v průběhu psaní práce. Také jsem moc vděčná všem účastníkům výzkumu, kteří si na mě udělali čas ve svých nabitých programech a odpovídali na mé četné otázky. Velký dík patří i rodině a kamarádům, kteří mě po celou dobu studia povzbuzovali. Často to bylo potřeba a budu doufat, že mě stejně budou podporovat i ten zbývající měsíc, který mi zbývá do ukončení studia - pokud vše dobře dopadne. Ale zejména bych chtěla poděkovat jedné z nejdůležitějších osob v mém životě za všechno, co pro mě v životě udělala a jak moc mi pomohla s psaním této práce. Děkuji!

Obsah

1 Obsah

Úvod.....	2
1. Teoretická část.....	4
1.1 Kdo jsou mileniálové?	5
1.1.1 Definice generace mileniálů	7
1.1.2 Jak se mileniálové odlišují od předchozích generací?	8
1.2 Eriksonova teorie životního cyklu a nová vývojová fáze.....	14
1.2.1 Anomie ve společnosti.....	16
1.2.2 Anomie dostatku.....	17
1.3 Krize mladého věku	19
1.3.1 Krize mladého věku v pracích akademiků.....	21
1.3.2 Průběh krize mladého věku a její typy.....	23
1.3.3 Provedené výzkumy	26
1.4 Situace v České republice	28
1.4.1 Relevantní výzkumy provedené v ČR.....	29
1.4.2 Demografická skupina Mileniálů v ČR	31
2. Metodologická část.....	32
2.1 Metoda výzkumu	32
2.1.1 Sběr dat.....	33
2.1.2 Sebe-reflexe výzkumníka	34
2.2 Analýza dat	36
2.2.1 Kategorie Rozhodování s absencí „scénáře“	37
2.2.2 Dílčí shrnutí kategorie Rozhodování s absencí scénáře.....	42
2.2.3 Kategorie Negativní pocity.....	43
2.2.4 Kategorie Zásadní oblasti života	48
2.2.5 Kategorie Sociální média a porovnávání se s ostatními	55
2.3 Shrnutí a interpretace dat	58
Závěr.....	60

Úvod

„Procházíme krizí mladého věku, nařiká šest z deseti mileniálů“¹ zní titulek článku Daily Mail Reporter z roku 2018 o generaci, která bývá kritiky označována jako generace sněhových vloček, tedy názvem hanlivě odkazujícím k jejich údajné křehkosti a mizivé odolnosti v kontaktu s reálným světem. Přesto, že Daily Mail Reporter založil tento text na nepřiliš přesvědčivých výsledcích komerčního výzkumu britské marketingové společnosti, upozornil na fenomén, o jehož existenci se v akademických kruzích stále vedou diskuze.

Krise mladého věku je zajímavým fenoménem, kterému se v současné době věnují zejména populární psychologie a média. Ačkoliv po zadání termínu „quarter-life crisis“² do internetového vyhledávače vyjedou stovky odkazů na populárně vědecké články a komerční výzkumy, které se tímto tématem zabývají, akademických prací na toto téma je poskrovnu.

Tato diplomová práce se snaží tento deficit alespoň mírně napravit a na fenomén krize mladého věku se zaměřuje. Z důvodu, že koncept ještě není plně etablován ani dostatečně důkladně prozkoumán, klade si autorka práce dva hlavní cíle. Prvním z nich, kterému je věnována teoretická část práce, je představit fenomén krize mladého věku. Vzhledem k tomu, že v současné době je krize mladého věku spojována převážně s generací mileniálů, práce se zabývá touto generací a jejími charakteristikami, které ji činí náchylnou ke krizi mladého věku. V souvislosti s generací mileniálů je čtenář seznámen s výraznými společenskými změnami, ke kterým v dnešních postindustriálních společnostech v posledních desetiletích došlo a které generaci mileniálů signifikantně ovlivnily. Tyto společenské změny měly současně přímý dopad na prodloužení životních etap, obzvláště mládí. Diplomová práce popisuje, jak vlivem prodloužení životních etap vzniklo anomické období „nastupující dospělosti“, jehož hlavními znaky jsou víceznačnost a absence sociální regulace. Z tohoto období potom vyvěrá fenomén krize mladého věku. Dosavadní poznatky ohledně krize mladého věku jsou v práci detailně představeny.

Druhým cílem, kterým se zabývá praktická část práce, je realizace výzkumu krize mladého

¹ Originál: “We’re having Quarter-life Crisis, Moan Six in Ten Millenials” (přeložila O. Gonsiorová)

² Anglický název pro krizi mladého věku

věku mezi českými mileniály. Odpověď na výzkumnou otázku „Jaká je zkušenost českých mileniálů procházejících krizí mladého věku?“ je hledána pomocí kvalitativní metody interpretativní fenomenologické analýzy na vzorku 14 dotazovaných. Výsledky jsou interpretovány s důrazem na specifické podmínky České republiky.

1. Teoretická část

Tato diplomová práce úzce pracuje s několika teoretickými pojmy, zejména „mileniálové“ a „krize mladého věku“, jejichž význam bude v teoretické části podrobně rozebrán, aby bylo umožněno plné pochopení výzkumné otázky a práce samotné.

V úvodu je vhodné poznamenat, že odborná literatura v České republice se krizi mladého věku velmi nevěnuje. Populární literatura sice více, ovšem ta většinou ponechává termín jako anglicismus, používá tedy originální pojem “quarter-life crisis”. Z lingvistických důvodů jsem se rozhodla pojem přeložit do češtiny. Ačkoli doslovný překlad do českého jazyka znamená “krize čtvrtiny života”, rozhodla jsem se následovat příkladu autorek Zibrinyiové a Ráczové z Univerzity v Košicích, které termín volně překládají jako “krize mladého věku³”. Tento termín je podle těchto autorek více vypovídající a snadněji uchopitelný, vzhledem k tomu, že představuje vhodný ekvivalent ke známému pojmu krize středního věku [Ráczová, Zibrinyiová 2016: 4].

Krize mladého věku je poměrně novým fenoménem, rozšířeným spíše v populární a populárně naučné literatuře a spojeným v současné době zejména s generací mileniálů. V teoretické části tedy bude vymezena generace mileniálů a její charakteristiky souvisejícími se společenskými změnami. Následně bude představeno anomické období nastupující dospělosti a s ním související krize mladého věku z akademického hlediska, její vývoj v kontextu společenských změn a provedené výzkumy relevantní k tomuto tématu. S ohledem na vývoj konceptu krize mladého věku, jehož samotný původ je spjat s populární literaturou, bude čtenář v textu seznámen i s tímto druhem literatury a způsobem, jakým popisuje krizi mladého věku.

³ Originál ve slovenském jazyce: “Kríza mladého veku”

1.1 Kdo jsou mileniálové?

Zásluhu za pojmenování generace široce užívaným termínem „mileniálové“ si mohou připsat Strauss a Howe, kteří pojmenování nejen použili jako první, ale zároveň se s publikací knihy „*Millenials Rising: The Next Great Generation*“ v roce 1991 postarali o široké rozšíření tohoto termínu, který se začal masově využívat jak v médiích, tak ve společnosti [Simonson 2010: 80].

Jak moc úspěšní s pojmem „mileniálové“ tito autoři byli, čtenář plně docení při probírání se tiskem, zejména pak z anglicky mluvících zemí. Ben-Ishtaiová a Stanley upozorňují, že termín „mileniál“ je v současné době natolik rozšířený, že se se člověk setká s ním jen těžko vyhne – zdá se, že při každé návštěvě internetových stránek narazí na žurnalistický počín, který o mileniálech diskutuje, analyzuje je či kritizuje a pojem mileniál se v médiích téměř nadužívá [2017: 1054]. Témata zabývající se mileniály a změnami, které s sebou tato generace přináší, ovládla diskuzi hned v několika společensky zásadních segmentech, jako jsou proměny trendů rodinného života či ekonomický dopad nástupu této generace na trh práce. Mileniály tisk zmiňuje velmi často, zejména jako generaci, která „má údajně značně rozdílné hodnoty, postoje a očekávání od generací (...), které jim předcházely.“⁴[Ng, Schweitzer, Lyons 2010: 80]

V médiích a populární literatuře převládají zejména dva narativy věnující se mileniálům a povaze jejich generace. Podle Ben Ishtaiové a Stanleyho jsou tyto dva narativy úzce spojené s finanční situací mileniálů, ze které se následně odvozují i další charakteristiky této generace. První narativní proud sice bere v úvahu vyšší úroveň zadluženosti u mileniálů a nižší hodnotu nastřádaného majetku než u jiných generací, ovšem vnímá tuto situaci jako stav způsobený kombinací vzrůstajících nákladů na vzdělávání, nedostatku cenově dostupného bydlení, vzrůstajících nákladů na živobytí, stejně jako stále více konkurenčního prostředí trhu práce. Tento narativ zohledňuje tyto procesy, nezávislé na konání členů této generace, a považuje nepříznivou finanční situaci mileniálů za výsledek globálních procesů, z níž nemusí nutně plynout negativní povahové vlastnosti této generace [Ben Ishtai, Stanley

⁴ Originál: “purportedly hold significantly different values, attitudes, and expectations from the generations (...) who preceded them“ (přeložila O. Gonsiorová)

2017: 1054 – 1055].

Zatímco tento narativ v podstatě popírá zásadní negativní povahové implikace horší finanční situace na povahu mileniálů, druhý narativ je k prvnímu ostře kontrastní. Popírá názor, že mileniálové by byli obětí vnějších vlivů, zdůrazňuje, že každá generace čelila nelehké situaci a viní mileniály z nedostatku pracovní morálky a nerozumného hospodaření s penězi. Původ těchto charakterových nedostatků mileniálů shledává v životě v přílišném dostatku a volnosti, které vyniknou obzvláště v kontrastu s těžce pracujícími, cílevědomými generacemi, které mileniály předcházely. Ústředním motivem tohoto narativu je nepřekročitelná rozdílnost povah mezi mileniály, kteří si díky příznivým socio-ekonomickým podmínkám nevyvinuli žádoucí pracovní návyky, a předchozími generacemi. Řada fenoménů vyvstávající s generací mileniálů, jako je kromě neuspokojivé finanční situace ještě například odsouvání zakládání rodiny do pozdějšího věku a menší důraz na akumulaci majetku, je tímto narativem vnímána jako pramenící z povahových nedostatků, například přespřílišné pohodlnosti. Tyto narativy jsou viditelné zejména v médiích a populární literatuře, a jsou podle Ben Ishtaiové a Stanleyho pravdivé jen částečně, založené spíše na vědecky nepodložených přibězích než na faktech. Přesto však byl prokázána jejich vliv na utváření veřejného mínění a jejich síla by se proto neměla podceňovat [2017: 1055].

Ani odborné akademické dokumenty a akademici zabývající se generací mileniálů nicméně neposkytují jednoznačnou odpověď. Rozdíl mezi generací mileniálů a baby-boomerů (v Česku známé spíše pod pojmem populačně silného ročníku Husákových dětí), se kterými jsou mileniálové často porovnáváni, se může zdát opravdu propastný. Když americký institut Pew Research Center prováděl mezigenerační výzkum, mezi jinými zkoumal i to, jaké charakteristické rysy by jedinci svým generacím přiřadili. Mileniálové odpovídali „oblečení“ tam, kde členové generace baby boomers uváděli hodnoty jako „pracovní etika“ [Lowrey 2013: 1]. Mezigenerační rozdíl v hodnotách se tedy mnohdy zdá být nepřekročitelným a celkový diskurz nevyznívá vždy ve prospěch mileniálů. Zejména, pokud se vezmou v potaz statistiky, které uvádí, že mileniálové v ekonomicky vyspělých společnostech utratí většinu svého příjmu za tři hlavní položky, čítající zábavu, cestování a jídlo [Kruger, Saymans 2015: passim]. Neil Howe, autor knihy *Millennials Rising: The Next Great Generation* z roku 1991, na tyto poznatky zareagoval obranou mileniálů: „Říkejte tomu materialismus, pokud chcete (...) zdá se to však spíše jako finanční melancholie. Podívají se

na dům svých rodičů a řeknou ‘Mohl bych pracovat 100 let a nemohl si dovolit tohle místo.’ Pokud vás toto nepřinutí soustředit se na peníze, co tedy?’⁵[Howe in Lowrey 2013: 2] Zatímco mileniálové mají podle Howeho velmi tradiční představu o americkém snu – partner, dítě a dům - vlivem společenských změn pro ně nebude lehké tyto věci získat [ibid.: 2].

Přestože se narativy liší v populární i akademické literatuře, jedno zůstává jasné – tisk, veřejnost, i akademická sféra jsou nastupující mladou generací fascinovány a možné změny, které tato generace přinese, jsou předmětem mnoha diskuzí. Vystává tedy otázka, kdo opravdu jsou mileniálové a co je pro jejich generaci charakteristické? A čím se tak výrazně liší od předchozích generací, že vyvolávají tyto ohnivé debaty?

1.1.1 Definice generace mileniálů

Mileniálové, stejně jako většina generací, naráží na problém přesného zařazení z hlediska časové osy. Současný konsensus v sociálních vědách nicméně tvrdí, že když se hovoří o mileniálech, je tím myšlena generace lidí, kteří se narodili mezi lety 1988 a 2005⁶ – a zároveň generace, která v současné době tvoří naprostou většinu studujících a čerstvých absolventů nastupujících na pracovní trh [Simonson 2010: 80]. Generace byla popsána různými názvy, vztahujícími se k zásadním událostem definujícími jejich život (jako globalizace, masivní nárůst technologických vymožeností, zvyšující se diverzitu populace) jako Generace Y, Nexteři či Nexus Generace, popřípadě jako Echo Boomers, odkazující k jejich rodičům většinou z řad Baby Boomerů; označení mileniálové je ovšem nejrozšířenější v populární literatuře i ve společnosti [Ng, Schweitzer, Lyons 2010: 80].

Mimo znaků typických pro skupinu mladých lidí (v porovnání se staršími generacemi

⁵ Originál: “Call it materialism if you want, (...) It seems more like financial melancholy. “They look at the house their parents live in and say, ‘I could work for 100 years and I couldn’t afford this place,’ ” Howe said. “If that doesn’t make you focus on money, what would?” (Přeložila O. Gonsiorová)

⁶ Jednotliví autoři se mohou přesným časovým vymezením mírně odlišovat, ovšem v tomto rozmezí zůstává většina.

vykazují mileniálové tolerantnější a liberálnější světové postoje), má tato generace několik charakteristických rysů. Telekomunikační prostředky a s nimi spojený masivní nárůst sociálních sítí, kterým jsou tito lidé vystaveni od útlého dětství, jsou jedním z nejvýraznějších determinantů povahy této generace. Velká část života mileniálů - sociální interakce a jak někteří tvrdí, dokonce i značná část socializace- se totiž odehrává v takzvaném virtuálním světě, právě skrze moderní komunikační prostředky, které generace mileniálů ovládá nejspíš nejlépe ze všech současných generací [Weber 2015: passim].

Zatímco moderní komunikační prostředky zásadně ovlivnily povahu generace mileniálů a patří k prvkům, skrze které se dá povaha této generace definovat, hodnoty typické pro tuto generaci jsou otevřenost a tolerance netradičních hodnot a úkazů, ať již v oblasti rodiny, sexuality nebo rasy. Mileniálové jsou týmově orientovaní, také však více sebevědomí a zaměření sami na sebe a své blaho, než předchozí generace [Smith 2015: 39–41].

Nejzásadnější je ovšem pro povahu jejich generace stav světa, ve kterém vyrůstali. Mileniálové žijící ve vyspělých státech světa jsou charakterističtí tím, že jako zcela bezprecedentně v historii “žijí v hojnosti, v prostředí bez hranic, neohroženi bezprostředními válečnými konflikty a již od narození jsou obklopeni moderními, telekomunikačními prostředky.” [Klímová, Žítek 2018: 79]

1.1.2 Jak se mileniálové odlišují od předchozích generací?

Kromě rozdílných generačních charakteristik je u generace mileniálů výrazně odlišný styl života v mládí. V ekonomicky vyspělých zemích je jednou z nejvýraznějších společenských změn způsob, jakým jedinci prožívají 20. léta svého života. Zatímco ještě v nedaleké minulosti se z různých důvodů mladí lidé usazovali v průběhu časných dvacátých let svého života, přičemž snaha rychle vstoupit do stabilní role dospělého byla dominantní, situace je v současné době výrazně jiná a snahy o brzké vstoupení do role dospělého nejsou běžné [Ráczová, Zibrinyiová 2016: 6].

Podle Robinsona je jedním z důvodů, proč kdysi mladí lidé dříve adoptovali dospělé role, fakt, že i život sám byl kratší – průměrná délka života v America byla zhruba 68 let, takže

okolo 30 let člověk dosáhl poloviny života. To se v současnosti s rapidním nárůstem délky života výrazně mění, jako polovina života jsou vnímána až 40. léta života jedince, společně s životem samotným se však prodlužují i jednotlivé životní etapy. Prodlužování životních etap a společenské změny s tímto fenoménem spojené se promítly zejména do období dvacátých let života jedince, přičemž nejvýraznější změny se dotkly instituce manželství a zakládání rodiny, stejně jako plné přijetí stabilní role dospělého. Všechny tyto životní aspekty dnešní dvacátníci odkládají na výrazně pozdější léta, než jejich předchůdci [Robinson 2015a: 5-12].

Tyto změny v chování jsou kromě prodlužování jednotlivých životních etap výsledkem více procesů. Jedním z nich je fakt, že v minulosti – ještě pro předchozí generace baby boomerů - byly více definované genderové identity a jejich role. Muži byli vnímáni jako výsadní živitelé rodiny, zatímco ženy byly považovány především za pečovatelky o domácnost a děti, přičemž tyto role byly značně rigidní. “Inovátorské” myšlenky jako je role “otce v domácnosti” se do 70. let ani nevyonořily v širším společenském povědomí a lidé měli jasně vytyčené role a cestu, kterou by měli následovat [ibid.: 5].

Rozvolnění genderových rolí a prodloužení životních fází vede k tomu, že mladí lidé jsou na pomezí jednotlivých životních etap a zažívají stav, který Robbins popisuje jako “semi-autonomie”. Spolubydlení s kamarády, bydlení na koleji či kohabítace s partnerem před svatbou se staly prakticky pravidlem, v kontrastu k minulosti, kdy dospělí jedinci v americké a evropské společnosti vstupovali do svazku manželského a zakládali rodiny v průběhu svých časných 20. let, bez dlouhé kohabítace před svatbou. Dnešní mladí lidé tak v době vysokoškolského vzdělávání zažívají ambivalentní stav - mají sice závazky, ovšem úroveň nezávislosti stále zůstává vysoká [ibid.: 5-8].

Tento ambivalentní stav si současní dvacátníci plně osvojují a snahy přijmout stabilní roli dospělého ve věku časných 20. let jsou spíše výjimkou. Namísto toho mladí zažívají výrazně nestrukturovanou a nestálou etapu života, ve které převažuje prozkoumávání identity jedince, zejména v oblasti vztahů a práce, přičemž dominantním prvkem se stala nezávislost [Ráczová, Zibrinyová 2016: 6]. Ta “se stala něčím, co si mladí dospělí úzkostlivě střeží a snaží se zachovat po mnoho let před usazením se do rodinného života.”⁷ [Robbins 2015a: 6]

⁷ V originále: “has become something that young adults consciously prize and try to maintain for many

Atwoodová a Schultzová definují celkem 9 oblastí, ve kterých proběhly zásadní společenské změny a přibližují, jak se tyto změny podepisují na povaze generace mileniálů [2014: 233-241].

- 1) **Masivní nárůst technologií** je nejmarkantnější změnu, která od raného dětství výrazně ovlivňuje vývoj mladých lidí. Vyrůstání v době, která je charakteristická extrémně snadným získáváním informací a obrazů a výraznou roli masmédií, zajistilo dnešním mladým lidem odlišný druh dětství od předchozích generací. Vliv telekomunikačních prostředků je obrovský, navíc existují tvrzení, že média jsou nyní ze značné části zodpovědná za socializaci jedince a jako taková mají i vliv na formování jeho identity.

- 2) **Změna přístupu k dítěti** v rodinách je další změnou, která má přímý vliv na utváření osobnosti členů generace mileniálů. Společně se změnami rodiny – mileniálové jsou první generací, která z většiny vyrůstala s oběma pracujícími rodiči – dochází k de-hierarchizaci a demokratizaci rodiny, ve které dítě má oproti předchozím generacím výsadní postavení. Tyto privilegia se projevují zejména v úrovni většího prostoru pro vyjádření svého názoru a na úrovni materiálního zabezpečení, které mileniálům poskytuje historicky nejlépe materiálně zajištěná generace baby-boomerů – rodičů. Bezprecedentní úroveň materiálního zajištění, ve kterém mileniálové vyrůstají, vede k situaci, kdy mohou být zvyklí dosahovat uspokojení a pocitu sebevědomí a sebeúcty skrze materiální statky, nikoliv skrze vnitřní procesy, což vede mnohdy k rozporu mezi vnitřním a vnějším světem. Materiální statky zároveň nepřinášejí uspokojení do nekonečna a vnitřní procesy, skrze které jedinec může dosáhnout uspokojení, nemusí mít mileniálové dostatečně vytvořené. Absence uspokojení pak může vést přímo ke krizi mladého věku.

- 3) **Individualismus a nezávislost** hrají významnou roli v představě o dospělosti v západních společnostech. Pro mladé lidi vyrůstající v post-industriálních společnostech mnohdy přijetí dospělé role znamená nutné ustoupení z jedné

years prior to settling down.” (Přeložila O. Gonsiorová)

z těchto hodnot. Je zároveň možné, že neochota slevit z těchto hodnot je zodpovědná za řadu přidružených fenoménů, které tuto oběť vyžadují. Typickým příkladem je tedy odsouvání manželství a založení rodiny ve jménu delšího uchování nezávislosti a individuality. Nespokojenost v této oblasti může navíc opět snadno vést ke krizi mladého věku.

- 4) **Příliš mnoho možností** obklopující mladé lidi v západních společnostech, bez jasného návodu, která možnost je „ta správná“. Období okolo 20 let je pro mileniály v současné době normativní pouze minimálně a jedinec se může pouze dohadovat, kterou z nepřeborného množství cest je žádoucí se vydat. „Zatímco existuje scénář pro chování v průběhu adolescence a scénář pro dospělost, žádný takový scénář neexistuje pro tuto novou životní periodu – jen části z jiných scénářů, mezi kterými si mladí lidé musí vybrat⁸“ [2014: 236]. Novou životní periodou autorky odkazují ke 20. létům života jedince v západních společnostech, které jsou v současné době charakteristické svou anemickou povahou transitivního období z adolescence do dospělosti.
- 5) **Změny v rezidenčním chování**. Jak již zmiňuje Robinson [2015b], v tomto směru se odehrály klíčové změny. Mladí lidé z různých důvodů opouštějí domovy svých rodičů v pozdějším věku, případně se vystěhují, aby žili se spolubydlícími či s partnerem. Tento status ovšem nemusí být trvalý, v kontrastu ke generaci svých rodičů, kteří se trvale usazovali v brzkém věku. Změny v rezidenčním chování jsou mezi jinými jasným indikátorem, že „svět je nyní odlišné místo a kulturní a společenská pravidla pro jejich rodiče nemusí nadále dávat smysl⁹“ [Atwood, Schultz 2014: 38].
- 6) **Finanční zabezpečení** – mileniálové v post-industriálních společnostech navzdory svému vysokému materiálnímu standardu zajištěného rodiči čelí v této oblasti nelehkým podmínkám. Za to jsou zodpovědné zejména pomalý nárůst mezd,

⁸ Originál: „While there is a script for behavior during adolescence and a script during adulthood, there is no script for this new period—just bits and pieces from many scripts from which young people feel they have to choose“ (Přeložila O. Gonsiorová)

⁹ Originál: „the world is a different place and the cultural and societal rules their parents followed may no longer make sense“ (Přeložila O. Gonsiorová)

podzaměstnanost, rostoucí náklady na živobytí a zejména v americké společnosti i dluhy ze studentských půjček a kreditních karet.

- 7) **Generační konflikt** a nedostatek pochopení ze strany předchozích generací může již dost napjatou situaci ještě více rozdmýčovat. Tento problém může pramenit ze dvou různých směrů – prvním je nedostatek pochopení pro specifické charakteristiky nové mladé generace a pro změny, které s sebou přináší díky několika výše zmíněným společenským faktorům, druhý směr je potom tlak na mladší generaci v kontextu úspěchu. Tento tlak je na mileniály vyvíjen od raného dětství – být úspěšný ve škole, zvolit si vhodnou univerzitu, najít si odpovídající profesní uplatnění a partnera. Tato dynamika „může způsobovat začarovaný kruh, kdy se rodiče snaží zajistit štěstí svých dětí a mladí lidé se snaží dosáhnout cílů v zájmu potěšit své rodiče, což může přidávat do rodinného systému ještě více obav.“¹⁰ [ibid 2014: 239]
- 8) **Vztahy** jsou další významnou životní složkou, která prochází výraznou společenskou změnou. Přestože se zdá, že i pro mladé lidi je nalezení partnera a trvalý svazek konečným cílem, současná kultura tomu není příliš nakloněna. Zároveň představa vztahu prošla výraznou proměnou – zatímco předchozí generace upřednostňovaly brzký sňatek, současní mladí lidé preferují vyčkávat na partnera, jehož charakteristika splňuje jejich představu o ideálním partnerovi. Mileniálové mají zkušenost s manželstvími jejich rodičů, která vykazovala vysokou rozvodovost. Proto se stává logickým krokem nejen delší vyčkávání na kompatibilního partnera, ale i dlouhá doba kohabitanace před manželstvím. Prodloužení životní etapy mladosti tento přístup navíc umožňuje; oddalování trvalého svazku na pozdější dobu se tedy stalo v podstatě pravidlem. Patrné je také zvýšení důležitosti nezávislosti, snaha o dosažení finanční stability a ideálně i vlastní bydlení – přestože tento vzorec byl v minulost patrný spíše u mužů, dnes se jím vyznačují i mladé ženy. V současnosti, „vzorce „randění“ mezi mladými dospělými nevykazují téměř žádnou podobnost k minulým vzorcům (...) vyvíjející se technologie, zvýšený přístup ke vzdělání,

¹⁰ Originál: „possibly creating a recalcitrant loop of parents trying to ensure their children's happiness and young people achieving in order to please their parents, perhaps adding even more anxiety to the family system.“ (Přeložila O. Gonsiorová)

uvolněné společenské normy a věk informovanosti dávají mladým dospělým velmi odlišnou perspektivu v porovnání ke starším dospělým¹¹ [ibid 2014: 239].

- 9) Posledním faktorem svědčícím o tom, že současný společenský stav je výrazně odlišný od minulosti je fakt, že **historické milníky** určující jednotlivé vývojové fáze v post-moderní společnosti nemusí být aktuální. To se dá dobře ilustrovat na dospívání, které je vnímáno jako období zmatení, kdy člověk hledá sám sebe. V post-industriálních společnostech ovšem toto období nastává až v mladém dospělém věku, kdy se jedinec rozhoduje o své budoucí kariéře a nastavení svého budoucího života, přičemž toto hledání - a stres, který při tom mladý člověk zažívá- přímo souvisí s krizí mladého věku.

V ekonomicky vyspělých zemích jsme svědky toho, jak změny ve společnosti výrazně ovlivňují průběh života celých generací. Tento proces ovšem není novým poznatkem a je psychologům a sociologům známý již po celá desetiletí. Například škála vývoje jedince od Erika Eriksona, která je jednou z nejznámějších škál psychologického vývoje jedince, je postavena na premise, že psycho-sociální život jedinců se vyvíjí společně s tím, jak se vyvíjí společnost a mění kultura.

¹¹ Originál: „dating patterns of young adults today bear almost no resemblance to dating patterns of the past“ (Přeložila O. Gonsiorová)

1.2 Eriksonova teorie životního cyklu a nová vývojová fáze

Nejen, že Eriksonova škála životního vývoje patří k jedněm z nejznámějších škál lidského psycho-sociálního vývoje, ale na jeho premise staví i další škály vyvíjené v současné době. Podle Eriksonovy teorie je vývoj jedince částečně společensky predeterminovaný, určen psychologicko-sociálními milníky, kterými musí v určitých fázích svého vývoje projít. Za načasování a vytyčení těchto milníků je potom zodpovědná společnost a kultura, ve které se jedinec pohybuje. Přestože Erikson formuloval svou teorii v 50. letech minulého století, její premisa je stále relevantní. Vývoj jedince je závislý na společnosti a s jejími změnami se mohou posouvat či měnit milníky a charakteristiky jednotlivých fází života jedince [Sefcek, Dunkel 2009: 20-21].

Mnoho akademiků zabývajících se psycho-sociálním vývojem jedince v souvislosti s převratnými změnami ve společnosti volá po změně teorií, které jsou v rychle se měnící společnosti zastaralé. Jedním z nich je právě Robison, který upozorňuje, že v době, kdy tyto teorie na psycho-sociální vývoj jedinců vznikly, nastavení společnosti bylo výrazně jiné v porovnání se současností. Vzhledem k tomu, že škála samotná je založena na provázanosti vývoje jedince a společnosti, je nutné ji v době převratných změn aktualizovat. Zatímco Ericksonova teorie životního cyklu vznikla v 50. letech minulého století, v průběhu posledních 50 let došlo v západních post-industriálních společnostech k výrazným změnám – jak již bylo zmíněno, významně se prodloužila délka lidského života (zhruba o 20 let), což vedlo k rozdílným očekáváním o průběhu jednotlivých fází lidského života. Také v té samé době „proběhly revoluční změny ve společenských normách související s manželstvím, rozvodovostí, partnerským spoužitím, rodičovstvím a sexualitou, které změnilly normativní směr vývoje životního cyklu.¹²“ [Robbins 2015a: 3] Vzhledem k tomu, že se tyto změny promítly zejména do 20. let věku života jedince, Robison, společně s dalšími akademiky, argumentuje, že ve škále psycho-sociálního vývoje je třeba implementovat další životní etapu, která v současné době lépe odpovídá nastavení 20. létům jedince v postindustriálních

¹² Originál: „have been revolutionary changes in social norms pertaining to marriage, divorce, cohabitation, parenting and sexuality, which have altered the normative developmental course of the lifespan.“ (Přeložila O. Gonsiorová)

společnostech.

Jedním z nejznámějších autorů prosazující zasazení další vývojové fáze do Ericksenovy škály je Arnett. Ten navrhuje implementaci životní etapy nazvané “emerging adulthood”. Termín oficiální český překlad nemá, inspirovala jsem se tedy Košdym z katedry psychologie Masarykovy university v Brně, který termín pro potřeby své diplomové práce překládá jako “vynořující se dospělost” [2017: 5] a Zibrinyovou a Ráczovou, které termín přeložily jako „nastupující dospělost“ [2016:10]. Tento termín bude v této práci dále využíván.

Nastupující dospělost je podle Arnetta pojmenováním pro nový fenomén, jehož vznik je zapříčiněn vývojem společnosti, a který odkazuje k “relativně dlouhému období vyplňující časový prostor mezi dosažením biologické zralosti a vstupem do dospělosti, který se spojuje s přijetím stabilních dospělých rolí” [Ráczová, Zibrinyová 2016: 6]. Nastupující dospělost nastává zhruba mezi 18-28 lety věku, vyznačuje se nejen ambivalencí, ale i tím, že jedinec disponuje mnoha možnostmi, které mu umožňují se rozhodnout, jakým směrem se v životě má vydat, a která možnost je nejvíce kompatibilní s jeho osobností, jedná se tedy také o období, kdy mladý člověk může plně objevovat svou identitu [Macek 2007: 456]. Arnett toto období popisuje jako dobu, kdy mladý člověk zkouší své možnosti, zejména v oblasti milostných vztahů a kariéry a postupně se v průběhu svých dvacátých let přesouvá k tomu, aby učinil v těchto oblastech více trvalá rozhodnutí, která si následně přenesou do plné dospělosti. Následování svých snů, objevování a zkoušení možností, které jsou pro mladé lidi k dispozici, může být pro jedince velmi vzrušující. Na druhou stranu ale také může trpět stavy úzkosti, beznaděje a nejistoty, a to zejména z důvodu, že životy mladých lidí nejsou v tomto stádiu pevně ukotvené a oni tak musí čelit velké nejistotě, jak jejich období explorační dopadne a kam je zavede. Býti v tomto období podle Arnetta znamená: “zažít vzrušení, i nejistotu, široce otevřené možnosti i zmatení, nové svobody i nové obavy¹³” [Arnett 2004:3].

Arnett ovšem není sám, kdo si rozporu mezi dynamickým vývojem společnosti a stagnujícími teoriemi lidského vývoje povšiml nepoměru. Autorky Atwoodová a Schultzová

¹³Originál: “to experience both excitement and uncertainty, wide-open possibility and confusion, new freedoms and new fears” (Přeložila O. Gonsiorová)

zavádí termín „quarter life“, neboli čtvrtka života, jako životní fázi mezi adolescencí a dospělostí, které daly za vznik prodlužující se léta vzdělávání ve vyspělých společnostech. Podobně jako kdysi životní fáze nyní nazývaná adolescencí, „čtvrtka života“ je podle autorek charakteristická svojí nejednoznačností a tím, že v jejím průběhu nastává krize. Ačkoliv období „quarter life“ a nastupující dospělosti má několik odlišných charakteristik, mají shodné zásadní body, a to je pocit nestability a anomie [Atwood, Schultz 2014: 16-18].

1.2.1 Anomie ve společnosti

Atwoodová a Schultzová navazují na původní Ericksonovo tvrzení, že stav společnosti výrazně ovlivňuje průběh života jedince a jeho jednotlivé sociální fáze, a to do takové míry, že zásadní společenské změny mohou způsobit vznik úplně nových etap psycho-sociálního vývoje života jedince. V historii navíc tento jev již nastal. Jako příklad paralelní k nastupující dospělosti uvádí autorky adolescenci, která se stala jako distinktivní fáze společenského vývoje relevantní až na začátku 20. století společně s publikací knihy G. Stanleyho Halla *Adolescence* (1904). Ta popisuje adolescenci jako specifickou část života člověka, které jsou připisovány jasně vymezené vlastnosti. Na tomto základě vnikla adolescence do širšího povědomí [Atwood, Schultz 2008: 233].

Pro skutečnost, že adolescence jako vývojová fáze života jedince nebyla rozeznávaná dříve, existuje důvod, který je spjatý právě se socio-ekonomickým vývojem společnosti, zapříčiněným zejména industrializací práce. Industrializace práce, vyžadující větší specializaci lidských složek, vedla k navýšení roků školní docházky a současně k prodloužení dětství a oddálení nástupu do práce, což bylo považováno za znak dospělosti. Tím vzniklo anemické období, kdy jedinec nespadal pod kategorii dítěte kvůli svému věku, nicméně ještě ani nebyl považován za dospělého díky tomu, že stále navštěvoval školní docházku, což bylo považováno za znak dětských let [ibid.: 233].

Toto období bylo v ostrém kontrastu k minulosti, kdy časný nástup dětí do pracovní síly neumožňoval vznik této „přechodové“ sociální fáze v životě člověka a jedinci museli přijmout role dospělého bezprostředně po ukončení dětské vývojové fáze. Bezprecedentní období ovlivnilo dospívání jedinců, jejichž vývojové období mezi dítětem a dospělým

nepodléhalo sociálním regulacím, které nebyly jasně definované. Absence sociálních regulací vedla k tomu, že lidé v adolescentní fázi prožívali bouřlivé a stresové období, které bylo celospolečensky rozpoznáno, až když ho Hall později pojmenoval a přiřkl mu charakteristické znaky vývoje [Arnett 2006: 186-187].

Vlivem ekonomického rozvoje tedy nastalo nové vývojové období v životě jedince, které se mohlo projevit až díky společenským změnám, které ekonomický rozvoj následovaly. Adolescence, přestože nyní ji vnímáme jako přirozenou součást vývoje jedince, je „jako distinktivní fáze společenského vývoje poměrně moderní fenomén – takový, který je charakteristický pro rozvinuté společnosti s rozsáhlými vzdělávacími systémy.“¹⁴ [Atwood, Schultz 2008: 232]

Přechodové, anomické období, které vedlo Halla k definici adolescence, vidí autorky jako paralelu k situaci, ve které se nachází dnešní mladí lidé. Podobně jako ve výše zmíněném případě, v současné době, kdy rapidní nárůst technologií vede k tomu, že specializace práce opět vzrostla, znovu se protáhlo období studia a tím pádem došlo i k posunu věku, kdy jedinec plně přijímá roli dospělého. Společně s ním nastává období anomie, které s touto změnou souvisí - současní dvacátníci nejsou považováni za adolescenty, jelikož jejich věk adolescenty převyšuje, zároveň však zcela neodpovídají popisu „dospělého“ [ibid.: 234-236].

1.2.2 Anomie dostatku

Termín anomie do sociálních věd zavádí v 19. století Émile Durkheim, který popisuje stav anomie jako společenskou situaci, která je charakteristická nedostatečnou identifikací mezi cíli jedince a společnosti a způsoby, jak těchto cílů dosáhnout, kdy tedy přestávají platit závazná pravidla a normy chování. Tento koncept byl následně několikrát dále rozpracován různými autory, přičemž téma společenské regulace k dosahování cílů zůstávalo ústředním [Merton 1938: 672-674].

¹⁴ Originál: „a distinct phase of social development is thus a relatively modern phenomenon—one that is characteristic of advanced industrialized societies with extended educational systems.“ (Přeložila O. Gonsiorová)

Současné společnosti však vlivem společenských změn, které se udály zejména po 2. světové válce, kdy se uvolnily vazby třídní společnosti, stejně jako morální řád, poskytují lidem mnoho různých cílů, společně s množstvím různých prostředků, kterými těchto cílů mohou dosáhnout. Tento vývoj vedl Seemana k artikulaci pro současné společnosti vhodnější definici anomie jako „situace, ve které se sociální normy regulující jednání individuí buď rozpadly, nebo nejsou nadále efektivními pravidly pro jednání.“¹⁵ [Seeman in Altvood 2008: 234] Jedinec je v takové situaci zmatený a nejistý, neví, co se od něj očekává a jak by se měl chovat, společenské regulace chování nefungují nebo nejsou dostatečně zřetelně definovány.

Specifickým typem anomické fáze, kterou v současné době prochází mladí lidé v ekonomicky vyspělých západních společnostech, by se dala podle Altvoodové a Schultzové nazvat anomii dostatku¹⁶, a jednou z jejích hlavních příčin je globalizace. Ta kromě výhod má i nevýhody, které se projevují nerovnoměrným rozdělením zdrojů, významném rozšiřování rozdílů mezi bohatými a chudými zeměmi a zejména přebytkem zdrojů v ekonomicky silných společnostech, vedoucí k rapidním změnám ve společnosti, anomii dostatku a nepřímo i k vytvoření fáze mladého věku [ibid.: 235].

Koncept anomie dostatku je založen na teorii akademiků Simona a Gagnona, kteří tvrdí, že v ekonomicky nevyvinutých společnostech, které jsou definovány nedostatkem zdrojů a deprivací, je dosažení cíle provázeno těžkostmi, a proto k jeho získání musí být vyvinuto značné úsilí. Samotný cíl je potom velmi ceněn a jeho dosažení je vnímáno jako obohacující zkušenost. Naopak, anomie dostatku je charakteristická tím, že ve společnosti existuje nejen mnoho koncových cílů, ale je i mnoho poměrně snadných cest, jak těchto cílů dosáhnout. Co se naopak stává předmětem problému, je „v první řadě závazek k dosaženému cíli a z toho plynoucí uspokojení, nebo spíše jeho absence, když je těchto cílů nakonec dosaženo (...) Anomie dostatku je především snadný přístup – možná až moc snadný přístup – k institucionalizovaným prostředkům k dosahování hlavních společenských cílů“¹⁷ [ibid.: 236]. Jinými slovy řečeno, ve společnosti, kde je snadné cílů dosáhnout, se tyto cíle trivializují a jejich dosažení již neposkytuje uspokojení. To je zároveň jedním z důvodů, proč

¹⁵ A situation in which the social norms regulating individual conduct have broken down or are no longer effective as rules for behavior”

¹⁶ Originální název Anomie of Affluence

¹⁷ „the commitment to the goals in the first place and the resulting gratification or lack thereof when those goals are finally achieved (...) the anomie of affluence is easy access—indeed, overly easy access—to institutionalized means of achieving the major goals of society”

tradiční cíle, zejména materiální, vytyčené předchozími generacemi nemusí mladým lidem vyrůstajícím v dostatku přinášet uspokojení a proto se s nimi mohou i hůře identifikovat.

Společenská anomie, výrazné změny v důležitých životních oblastech a absence uspokojujících konečných cílů potom přímo vede k nestrukturovanému, komplikovanému období nastupující dospělosti, a k němu přidružené krizi mladého věku, a to obzvláště u jedinců, kteří nemají dostatečně zvnitřněné společensky definované tradiční konečné cíle či prostředky, jak těchto cílů dosáhnout.

1.3 Krize mladého věku

Jako první využívají termín “quarter-life crisis” novinářky Alexandra Robbinsová a Abby Willnerová ve své populárně naučné knize *Quarter-life crisis: The Unique Challenges of Life in your Twenties*, vydané v roce 2001 [Ráčzová, Zibrinyiová 2016: 6]. Ty upozorňují na krizi, která nastává v mládí a charakterizují ji jako “druh emocionální krize mezi dvacátníky – pocit skleslosti, izolace, nedostatečnosti a pochybností o sobě samém, spojeným se strachem z prohry.¹⁸” [Atwood, Schultz 2008: 8] Robbinsová a Willnerová v knize upozorňují, že tato krize nastává společně s unikátními výzvami, kterým jedinec ve svých 20. letech života musí čelit a předkládají několik oblastí, ve kterých jedinec musí učinit důležitá rozhodnutí. Tíha těchto rozhodnutí pak často vede ke krizi mladého věku [viz. Robbins, Willner 2001].

Tento koncept byl rychle převzat mnohými autory a médii. Na téma krize mladého věku vzniklo mnoho zejména „self-help“ knih, z nichž je možné jmenovat například *Conquering Your Quarter-life Crisis: How to get your Shit Together in your 20s* od Rogerse Kaliho, nebo *Conquering your Quarter-life Crisis: Advice from Twentysomethings Who Have Been There and Survived* od Alexandry Robbins. Hlavním cílem těchto knih je provést mileniály náročným obdobím 20. let života, kdy nastává krize mladého věku [viz. Kali 2017; Robbins 2014]. Krize mladého věku se také často objevuje v médiích, ať již jako hlavní téma (viz. článek Daily Mail Reporter, na který odkazují v úvodu práce), nebo jen zmínka – například Jake Nevins v the Guardian využívá termín krize mladého věku ve své recenzi filmu Someone

¹⁸ The kind of emotional crisis among twenty somethings—the sense of desolation, isolation, inadequacy, and self-doubt, coupled with a fear of failure

Great, sledujícím životní osudy mladých žen v New Yorku [2019]. Termín se promítl i do českých médií, například článkem Marijany Šutojové nazvaném Quarter-life Crisis - když krize přijde ještě před třicítkou, publikované na webu studenta.cz [2018].

To upozorňuje na zajímavý trend – ve chvíli, kdy se akademická sféra začíná teprve tématem zabývat, v médiích a v populárně naučné literatuře se o něm již hovoří jako o jasně dané věci. Ačkoliv Robbinsová a Willnerová věnovaly krizi mladého věku v roce 2001 celou knihu a média a populární literatura koncept rychle převzaly, akademická obec se k fenoménu staví o poznání zdrženlivěji. Tomu může být dokladem, že v roce 2011, tedy 10 let po publikaci knihy Robbinsové a Willnerové, vyšel v odborném periodiku *The Journal of Genetic Psychology* článek Nicole Rossi a Carolyn Mebertové, s příhodným názvem „Does a Quarter-life Crisis Exist?“, jehož existence se tímto výzkumem neprokázala [2011: 155-157].

Shallcrossová v odborném periodiku *Counselling Today* akademické opomíjení či vyvracení fenoménu kritizuje a upozorňuje, že zatímco nikdo nerozporuje existenci krize středního věku, o krizi mladého věku akademická sféra stále vede diskuze, případně ji přehlízí a oddaluje tak uznání společenského fenoménu a zejména jeho hlubší prozkoumání. Nedostatečné prozkoumání krize potom vede k tomu, že potřeby mladých lidí touto krizí trpících nemohou být plně vyslyšeny “Přestože není široce zkoumána, nebo někdy široce respektována, krize mladého věku je až příliš reálná pro mnoho mladých lidí usilovně se snažících orientovat mezi mnoha možnostmi, výzvami a přechody v různých oblastech svých životů.¹⁹“ [Shallcross 2016: 36]

Populární literatura obecně vnímá krizi mladého věku jako krizi identity, která zanechává mladé lidi depresivní, plné úzkostí a pochyb. Tato literatura vnímá mladý věk jako velmi problematické období, v průběhu kterého jedinec musí učinit řadu klíčových rozhodnutí v důležitých oblastech, s důsledky pro jeho budoucí život [Rossi, Mebert 2011: 141]. Tato rozhodnutí mohou nabývat zejména těchto forem: kde bude mladý člověk žít – bude ve studentském bydlení, zpátky u rodičů, pořídí si vlastní bydlení? Chce “nastartovat” svou

¹⁹ Originál: “Although not widely researched, or at times not widely respected, the quarter-life crisis is too real for many young adults struggling to navigate the many choices, challenges and transitions in various areas of their lives.”

kariéru a poohlížet se po prestižní pracovní pozici, nebo zváží, zda mládí není ideální čas se realizovat například dobrovolničením? Také samozřejmě přichází v úvahu otázka, jakého partnera si mladý člověk vybere – má jedinec založit rodinu či hledat stabilní dlouhodobý partnerský stav, nebo si užívat svobodného života? Toto období je charakteristické nejen tím, že se vyskytuje mnoho otázek, ale i mnoho možností. “Je zde příliš mnoho voleb, příliš mnoho rozhodnutí, které musí být provedena a to je děsivé.”²⁰ [Shallcross 2016: 7]

Pocity prohry, pochyby o svých rozhodnutích a svých schopnostech jsou druhou dimenzí, ke které může v období krize mladého věku dojít. To je podle autorů populární literatury způsobeno zejména hodnocením a porovnáváním se se svými vrstevníky. “Mladí lidé mohou vidět svého vrstevníka, který zahájil úspěšný pracovní poměr a stal se finančně nezávislým a začít se ptát, proč oni sami nebyli schopni následovat ten samý časový rámec”²¹ [ibid.: 37]. Tyto pocity pak navíc mohou extrémně zesílit sociální sítě, kde mají jedinci tendenci sdílet často zkreslený obraz svého života, zejména pak jen hezké zážitky. Sociální média hrají významnou roli v prožívání krizi mladého věku, dokonce mohou být jednou z jejích příčin. Neustálé porovnávání, které je díky sociálním sítím umožněno, je snadnější než kdy dřív a je snadné si klást otázku, proč někteří vypadají tak úspěšně, zatímco jiní ne [ibid.: 37].

Při krizi mladého věku může mladý člověk také zakusit pocit zrady. Ten nastává ve chvíli, kdy cítí, že zatímco následoval cestu vytyčenou rodiči, případně učiteli či okolím, jako je dokončení vzdělávání a nástup do odpovídajícího zaměstnání, nedosahuje kýženého uspokojení. Pokud selžou tyto “osvědčené” cesty, jak dosáhnout uspokojení, mladý člověk se cítí zmatený a zrazený [ibid.: 37-39].

1.3.1 Krize mladého věku v pracích akademiků

Jak již bylo několikrát zmíněno, akademická obec není o existenci fenoménu krize mladého věku jednoznačně přesvědčena. Fakt, že se současní mladí lidé v ekonomicky vyspělých společnostech nachází v anomické, nestrukturované životní fázi, ke které došlo vlivem výrazných společenských změn, není široce rozporován a panuje zde všeobecný konsensus.

²⁰ Originál: “There are too many choices, too many decisions to make, and it’s scary”

²¹ Originál: “some young adults might see that a peer has landed a successful job and become financially stable and start wondering why they haven’t been able to follow the same timetable”

Existence krize mladého věku, která je s tímto obdobím podle mnohých spojena, je však o poznání problematičtější fenomén. Zajímavostí je, že sám Arnett, který definoval období nastupující dospělosti, o fenoménu není přesvědčen [Ráczová, Zibryniiová 2014: 9].

Jedním z následků nedostatečného zkoumání fenoménu v akademické sféře je fakt, že definovat krizi mladého věku je poměrně náročné, protože v tomto směru neexistuje dostatek poznatků. Zibrinyiová a Ráczová tvrdí, že krizi mladého věku se dá nejlépe uchopit při srovnání s krizí středního věku, mezi nimiž existuje řada podobností. Stejně jako krize středního věku, i krize mladého věku se vyskytuje u lidí v určitém věku, procházejících obdobím, které je poměrně heterogenní. A to nejen z toho důvodu, že všichni jedinci procházejí obdobím s podobnými hlavními milníky a charakteristikami, ale i proto, že na velkou část z nich může působit dominantní kultura téměř jednotným stylem. Je však nutné si uvědomit, že stejně jako u krize středního věku, ani krizí mladého věku nemusí být poznamenán každý jedinec bez výjimky, dokonce se dá předpokládat, že mnoho mladých lidí překoná jednotlivé výzvy tohoto období a relativně snadno se přesune do další životního fáze. Nicméně, faktem podle autorek zůstává, že je čím dál více mladých lidí, pro které je toto období problematickou překážkou [ibid.: 9].

Přesný věk výskytu krize se podle jednotlivých autorů mírně liší. Zatímco Robbinsová a Willnerová ve své populárně-naučné knize přiřkly toto období k 20. roku života jedince, Arnett, pravděpodobně nejznámější akademik publikující texty na téma mladého věku, řadí výskyt mladého věku a krize do životního období přibližně od 18-29 let, přičemž toto časové zařazení se nejvíce používá pro výzkumech ve Velké Británii a Spojených Státech Amerických [ibid.: 10; Arnett 2004: 6]. Robinson, který patří mezi prominentní akademiky zabývající se krizí mladého věku, tvrdí, že krize mladého věku nastává většinou v letech 25-29 [2015a: 10].

Jelikož období nastupující dospělosti a s ním související krize jsou determinovány kulturními a ekonomickými podmínkami, ty mohou ovlivnit nejen věk nástupu, ale dokonce i podmínit jejich existenci. Na základě kulturní podmíněnosti je období nastupující dospělosti, a tím pádem i krize mladého věku, typické zejména pro ekonomicky vyspělé, post-industriální krajiny a městské, spíše než venkovské prostředí, přičemž ale ani na těchto

územích se nemusí vyskytovat univerzálně. Pro to existuje několik vysvětlení: kromě odlišných kulturních vzorců například u subkultur a menšin existují i značné rozdíly mezi jednotlivci, u kterých může krize nabývat jak formu těžké deprese s panickými záchvaty, tak poměrně mírné formy úzkostlivých stavů a obav, případně na ně nemusí působit vůbec [Ráčzová, Zibriniyová 2016: 5-7].

Krize je často spouštěna opuštěním vzdělávací instituce a s tím zavedených struktur jedincova života, což může vyvolat stres, nepokoj či úzkosti. Obvykle je také spojena s množstvím rozhodnutí, které jedinec musí ve chvíli opuštění zavedených struktur svého života udělat [ibid.: 6-7] To se shoduje s názorem Robinsona, podle něhož je krize mladého věku normativní krizí, která nastává ve chvíli, kdy jedinec musí učinit mnoho klíčových rozhodnutí, která se týkají zejména kariéry, finančního zajištění, bydlení nebo vztahů [Robinson 2015a: 2]. Činit důležitá rozhodnutí – jako vstup do svazku manželského, založení rodiny, finanční a rezidenční nezávislost a nalezení vhodného pracovního místa – kladou na mladé lidi velké nároky. Ti jsou vystaveni velkému tlaku, kterému je těžké čelit, obzvláště pokud mladý člověk nemůže všechny tyto aspekty uspokojivě naplnit. “Nepředvídatelné emoce, nedostatečná koncentrace, snaha spoléhat se sám na sebe a hledat sebenaplnění jsou pro tuto krizi charakteristické (...) nejistota ohledně budoucnosti je hlavním a zásadním tématem krize mladého věku” [Zibriniyová, Ráčzová 2016: 7].

Krize mladého věku je podle Robinsona tedy v zásadě krizí identity, ale i normativity, která vede k pochybnostem o sobě samém a směřování jedincova života a ke stavům úzkosti až deprese [2015b: passim].

1.3.2 Průběh krize mladého věku a její typy

Mezi prominentní akademiky zabývající se krizí mladého věku patří Oliver Robinson. Ten ve svých výzkumech řeší otázky, jak se v průběhu let změnilo společenské prostředí pro mladé dospělé, jaké jsou problémy a výzvy, které pro předchozí generace byly méně zřejmé a také to, jak se dnešní mladí lidé s těmito výzvami vyrovnávají. Změněný společenský kontext podle Robinsona nevyhnutelně souvisí s krizí mladého věku, která je těmito změnami zároveň podmíněna.

Na základě svých výzkumů realizovaných v průběhu několika let Robinson zjistil, že krize mladého věku nastává okolo 25. roku a sestává ze čtyřech fází, jejichž pořadí se však může měnit a jednotlivé fáze se mohou opakovat [viz. Robinson 2013].

1. První fáze nastává v době, kdy mladý člověk udělá „první kroky do struktury dospělého života, ale je stále více přesvědčený, že si vybral špatně²²“ [ibid.:12]. Práce, partnerský vztah nebo sociální skupina, ve které se pohybuje, pro něj není uspokojující. Potýká se ale s vnitřním pocitem, že nemůže odejít, jelikož to by signalizovalo selhání úspěšného přijetí dospělé role.
2. Ke druhé fázi dochází, když jedinec opustí, nebo je vyloučen, z jedné nebo více oblastí života spojovaných s plně dospělou rolí – typicky rozpad vztahu, vypovězení pracovního poměru. To je následováno pocitem neúspěchu, ztráty a strachu z budoucnosti. V této fázi je pak jedinec plně pohlcen tím, že se snaží vyrovnat se stresem způsobeným ztrátou svých „jistot“ a čelí nejistotě budoucnosti.
3. Třetí fáze je charakteristická podobou s životním stylem etapy “nastupující dospělosti” z hlediska milníků, kterými jedinec potřebuje projít, aby se mohl znovu zapojit do životní etapy dospělosti [viz. Arnett 2001]. Jedinec má opět k dispozici mnoho možností, se kterými experimentuje, soustředí se sám na sebe a čelí nejistotě z budoucnosti.
4. Ve čtvrté fázi - pokud k ní dojde - jedinec znovu přijme roli plného dospělého a zapojí se do struktur dospělého života.

Na základě svého dalšího výzkumu Robinson tuto teorii mírně upravuje a představuje dva hlavní typy krize mladého věku. Ty nazývá jako typ Locked-in (zde volně přeloženo jako Uvěznění) a typ Locked-out (přeloženo jako Vyloučení). Tyto typy krize jsou

²² Originál: “have made the step into an adult life structure but they become increasingly convinced it is the wrong one.” (Přeložila O. Gonsiorová)

charakteristické mírou, do jaké jedinec přijal plně dospělou roli ve svém životě.

Typ krize “Vyloučení” je následkem dvou zásadních problémů. Prvním z nich je neschopnost osvojit si roli dospělého v takové míře, jakou by jedinec chtěl nebo očekával, proto se cítí být “vyloučen” ze struktur dospělého života. Těmito strukturami jsou myšleny zejména oblast finanční a oblast profesní, odkazující k pracovnímu uplatnění a peněžním příjmům jedince, a oblast osobní, kde dominuje snaha nalézt partnerský vztah. Nespokojenost v těchto oblastech je hlavní příčinou stavu sebezpochybnění, stresu a zvýšené emoční nestability, které jsou pro krizi mladého věku charakteristické. Mladí lidé zažívající tento typ krize mladého věku “chtějí postoupit z fáze nastupující dospělosti a jejího dvojznačné stavu, ale nevidí žádné řešení jejich situace (...) je zde tedy neustále vzrůstající pocit nepřekonatelné bariéry mezi nimi a dospělým životem²³” [Robinson 2015a:11].

Druhým typem krize je “Uvěznění”, tedy pocit, že jedinec nemůže uniknout některým složkám dospělého života, které ve svém životě již přijmul. Tento typ krize odpovídá prvnímu úseku 4- fázového procesu krize mladého věku, který byl představen výše a zároveň těmito fázemi prochází.

Typ krize vyloučení a uvěznění se většinou časově liší. Zatímco vyloučení, neboli neschopnost vstoupit do role dospělého, většinou nastává mezi 21 – 25 lety, zhruba tedy v době, kdy jedinec opouští vzdělávací systém²⁴ a pokouší se o první kroky do dospělosti, typ uvěznění nastává okolo 25 – 35 roku života. V této době již většina jedinců vstoupí do nějaké ze struktur dospělého života a stabilně se v ní usadí, z dlouhodobého hlediska s ní však nemusí být spokojen. Robinson upozorňuje, že existuje podobnost mezi typem „uvěznění“ krize mladého věku a krizí středního věku, také charakteristickou pocitem, že jedinec je “chycen” ve své životě a nemůže uniknout. Tyto krize spolu navíc mohou i časově splývat.

²³ Originál: “want to progress out of emerging adulthood and its ambiguous status, but see no resolution to their situation (...) there is increasingly the sense of an insurmountable barrier between them and adult life” (Přeložila O. Gonsiorová)

²⁴ Robbins zkoumal jedince z UK, de je běžnější končit vysokoškolské vzdělávání dříve, než v ČR.

1.3.3 Provedené výzkumy

Robinson je prakticky jediným akademikem, který se dlouhodobě a systematicky zabývá krizí mladého věku. Prostor pro zkoumání tohoto fenoménu je tedy stále značný. Nedostatek výzkumníků, kteří by se fenoménu věnovali, spojený s faktem, že se jedná o poměrně nový úkaz, je zodpovědný za mizivý počet výzkumů v této oblasti. Absence akademických výzkumů na toto téma se týká i České a Slovenské republiky, kde je prakticky úplně opomíjeno. Přitom, jak upozorňují Ráczová a Zibrinyová, obě tyto krajiny se v současné době z hlediska heterogenity prostředí vztahují k zemím západní Evropy a Spojených států Amerických, proto by se dalo předpokládat, že fenomén se zde bude ukazovat podobně silně a v obdobných podobách, jako v zemích, kde je povědomí o fenoménu výrazně rozšířenější [2016: 7].

V rámci této kapitoly budou uvedeny zásadní kvalitativní a kvantitativní výzkumy, které jsou prozatím k dispozici.

Kvalitativní výzkumy:

- 1) K formulaci 4- fázového procesu prožívání krize mladého věku dospěl Robinson na základě kvalitativního výzkumu o 50 dotazovaných. Ti byli vybráni na základě toho, že podle svého názoru prošli krizí mladého věku, Robinsonem pro potřeby tohoto výzkumu definovanou jako “pocit enormního stresu, který trvá více než jeden měsíc, spojený s potížemi vyrovnat se s výzvami, které přináší dospělost“ [viz. Robinson 2013].
- 2) Longitudinální studie, které se zúčastnilo 200 absolventů bakalářských stupňů univerzity²⁵, umožnilo Robinsonovi vyvinout teorii o dvou typech krize mladého věku – typu uvěznění a vyloučení. U účastníků výzkumu byla pomocí hloubkových rozhovorů ve třech fázích v průběhu 18 měsíců, blízko u příležitosti graduace a následném odchodu z univerzity, shromážděna data. Na konci Robinson nejen odhalil dva hlavní typy krize mladého věku, ale také zjistil, že stavem krize, definovanou v tomto výzkumu jako

²⁵ V angličtině označování pojmem „graduate“

zvýšenou hladinu úzkosti a deprese a sníženou hladinu sebe-kontroly, trpí čtvrtina dotazovaných [viz. Robinson 2019].

Kvantitativní výzkumy:

- 3) Další výzkum, který vznikl pod vedením Robinsona, byl tentokrát kvantitativní. Ten si kladl za cíl zjistit rozšířenost krize mladého věku v populaci. Výzkumný vzorek čítající 1 023 Britů ve věku přes 35 let za pomoci dotazníku Adult Crisis Episode Retrospective Self-assessment Tool²⁶ byl vyzván ke zhodnocení pětiletých intervalů v jejich životě a určení, které z životních období pro ně bylo krizovým. Výsledky přinesly zjištění, že 22 % dotazovaných ve věku 20-24 let trpělo krizí a 28 % dotazovaných stavy krize zažili mezi 25-29 lety. Jako nejčastější spouštěče krizového stavu byly uváděny rozpad partnerského vztahu, nebo naopak pocit nemožnosti úniku z něj, stres spojený se zaměstnáním, finanční těžkosti [viz. Robinson 2015b].

- 4) Kvantitativní studie s názvem “Does the Quarter-life Crisis Really Exist?” byla pod vedením autorek Nicolle Rossi a Celie Mebertové provedena na 4 různých skupinách mladých dospělých. Těmito skupinami byli absolventi střední školy, absolventi vysoké školy, studenti bakalářských oborů a studenti magisterských oborů. Krize mladého věku byla podle autorek definována zejména populárním tiskem, a to jako krize, kterou trpí mladí lidé, kteří nedávno absolvovali univerzitní vzdělání a prochází zmateným a úzkostlivým obdobím, bezprostředně následujícím opuštěním vzdělávací instituce. Na základě dotazníku skládajícího se z otázek na sebe-hodnocení vývoje jedince, vyhlídek do budoucnosti, vyrovnávání se se současnou životních situací, deprese a pracovní a životní uspokojení autorky zjistily, že významné rozdíly mezi těmito skupinami neexistují a mladí lidé bezprostředně po absolvování studia se výrazně neliší od dalších skupin. Existence krize mladého, jako fenoménu úzkostí a depresí následující zakončení vysoké školy, se tedy v tomto výzkumu nepotvrdila.

²⁶ Škála skládající se z několika 5-letých úseků v životě jedince 10-14; 15-19, 20-24, ..., na kterých jedinec přepisuje každému období signifikantní znaky a hodnotí obtížnost této životní etapy.

1.4 Situace v České republice

Přestože v České republice žádný akademický průzkum týkající se krize mladého věku neproběhl, je možné o ní ledasco poměrně přesně předpovědět. Jak upozorňuje Macek z Masarykovy university v Brně, v České republice, stejně jako v ostatních ekonomicky vyspělých státech Evropské unie, se mezi mladými lidmi dá identifikovat fáze nastávající dospělosti, typická pro postindustriální ekonomiky. V tomto smyslu se tedy mladí lidé v Česku výrazně neodlišují od svých vrstevníků v západní či střední Evropě či Americe [Macek 2007: 2]. Na základě kulturní podmíněnosti se tedy dá předpokládat, že podobným způsobem a v podobném měřítku se zde bude vyskytovat i krize mladého věku, jak tvrdí Zibrinyová a Ráczová [2016: 6].

Ačkoliv současné společenské podmínky v České republice jsou podobné západním zemím, historický kontext je výrazně odlišný. Dnešní mladá generace je z historického hlediska velmi unikátní. Čeští mileniálové jsou jedinci narozeni v druhé polovině 80. let a v průběhu 90. let, tedy v době, kdy probíhaly ve společnosti převratné změny, zejména zhroucení totalitního režimu, následované transformací na demokraticko-kapitalistický systém. Z jedné strany se současní mladí lidé velmi výrazně liší od generace předchozí: “z velkého množství studií je zřejmé, že se životní styl nastupující nové generace výrazně změnil pod vlivem rapidních politických a společenských změn ve střední a východní Evropě” [Macek 2007: 445]. Na druhou stranu, bylo také prokázáno, že transformační procesy v postkomunistických zemích byly natolik intenzivní, že přežily v kolektivní paměti (nebo kolektivní paměti rodin) alespoň po jednu generaci a tím pádem ovlivnily i myšlenkové nastavení dnešní mladé generace [ibid.: 445].

Kolektivní paměť a zkušenost rodičů dnešních mileniálů jsou podle Macka důležité pro pochopení myšlení dnešních mladých lidí. Z toho důvodu je nutné přiblížení totalitního režimu a 80. let., které jsou charakteristické: “silnou závislostí na autoritě státu, která byla spojována s nízkou mírou osobní svobody, omezenými právy na vyjádření názoru, a dokonce sankcemi za porušení loajality ke komunistické straně: nicméně, tyto restriktce byly

vyváženy poměrně vysokou mírou základních sociálních benefitů²⁷ [ibid.: 446]. S tím souvisí i styl života, který byl v té době dominantní – přechod do plné dospělosti byl většinou vyznačen absolvováním sekundárního vzdělávání, uzavřením manželství a narozením prvního dítěte, u mužů navíc povinnou vojenskou službou. V porovnání se současností navíc generace rodičů dnešních mladých lidí měla jiné výchozí podmínky. Možnosti studia univerzity byly mnohem limitovanější, vzhledem k nízkým stanoveným počtům studentů, také bylo běžné vydržet v jednom zaměstnání v celém průběhu ekonomicky produktivního života, jelikož změna zaměstnání byla vnímána jako znak nestability. Při zakládání rodiny bylo běžnější obdržet kromě sociální podpory od státu i pomoc od rodiny, ve smyslu jak finančním, tak sociálním, zahrnujícím například péči o dítě [ibid.: 452].

Zda se tyto zkušenosti předchozí generace otiskly do myšlenkového nastavení současných mladých lidí Macek řeší v následujících výzkumech nastupující dospělosti.

1.4.1 Relevantní výzkumy provedené v ČR

V Česku sice nebyly provedeny výzkumy zabývající se krizí mladého věku, ale Macek realizoval dvě studie, které se zaměřily na etapu nastupující dospělosti v tomto regionu.

Kvantitativní studie, realizovaná na výzkumném vzorku 436 českých mileniálů ve věku 18 – 27 let, přinesla zjištění, že 64 % mladých lidí se cítí být ve fázi nastupující dospělosti, neboli v přechodové fázi mezi adolescence a dospělosti. Respondenti procházející touto fází ve výzkumu uváděli vyšší míru pocitů nestability a zároveň větší důležitost přikládali objevování vlastní identity, v porovnání s respondenty, kteří se podle dotazníku cítili být dospělými nebo adolescenty. Existence fáze nastupující dospělosti, a její značná rozšířenost, se tedy v Česku potvrdila. Podle doplňujících demografických charakteristik její výskyt není závislý na genderu, ale dokonce ani na nejvyšším ukončeném stupni vzdělání, vyskytuje se podobně u jedinců pracujících jako studujících. Naopak je silně ovlivněn partnerským a rodičovským stavem – lidé ve svazku manželském a rodiče dítěte/děti se spíše cítí být

²⁷ “by great dependence on the authority of the state, which was associated with a low degree of personal freedom, limited right to express one’s own ideas, and even sanctions for breaching one’s loyalty towards the communist regime; however, these restrictions were counterbalanced by a comparatively high level of fundamental social benefits”

dospělými. Zároveň naprostá většina nastupujících dospělých uváděla závislost na rodičích, zejména finanční [Macek 2007: 452 – 456].

Druhým výzkumem nastupující dospělosti je kvalitativní studie, následující předchozí kvantitativní výzkum, provedená na vzorku 15 jedinců ve věku 18-26 let. Studie zjišťuje, jak prožívají čeští mileniálové fázi nastupující dospělosti, jejich pocity z toho, že se nachází v anomické životní fázi “někde-mezi” adolescencí a dospělostí a také jejich představy o budoucích možnostech a vyhlídkách.

Výsledek studie ukázal, že pocity zažívané v průběhu fáze nastupující dospělosti byly různorodé – dotazovaní ji vnímali pozitivně, negativně i ambivalentně. Pocit svobody byl jmenován jako nejčastější příčina pozitivních postojů k této fázi. Mladí lidé jsou díky své zletilosti podrobeni menším restrikcím, například co se týče konzumace alkoholu, což jim dává větší míru svobody a mohou zažívat pocity semi-autonomie. Nemají ovšem ještě významné závazky a v podstatě si tedy mohou “užívat svobody”. S negativním vnímáním této životní fáze se pojí zejména pocity ambivalence a stav nejistoty. Tyto pocity jsou většinou spojeny s potížemi v konkrétních oblastech jedincova života, jako je finanční nestabilita, potíže s rodiči či nefunkční partnerský vztah.

Množství možností, kterým toto období disponuje, bylo také vnímáno dvojím způsobem. Svoboda vybrat si nejlepší možnost z mnoha byla vnímána jako pozitivní atribut tohoto období. Nadbytek možností ale budil i negativní pocity, které byly vyjádřeny zejména ve vztahu k dalšímu postupu v životě mladých lidí, kteří si nejsou jistí, jak se v současném světě disponujícím mnoha volbami orientovat [ibid.: 459 – 472]. Negativní pocity byly ve výzkumu vyjádřeny například takto:

“Máme víc možností, ze kterých si můžeme vybrat, ale proto je to těžší, jak máme o mnoho víc starostí. Oni (rodiče, pozn. aut.) jich neměli tolik. Dneska nevíš, jestli jsi udělal to správný rozhodnutí, nebo jestli jsi to měl udělat jinak, a jakmile to rozhodnutí uděláš, tak už s tím musíš celý život žít. Oni neměli žádné jiné možnosti. Když měli děti nebo tak, tak se s tím

prostě vyrovnali, ale dneska musíš žít s permanentními pochybnostmi. ”

[ibid.: 467]

Hlavní závěry této kvalitativní studie odkazovaly k nastupující dospělosti a k tomu, že je tato fáze mladými lidmi vnímána jak pozitivně, tak ambivalentně nebo negativně, přičemž výsledky této studie zkoumající ambivalentní či negativní pocity jsou v této diplomové práci rozvedeny více, protože jsou přímo provázány s krizí mladého věku, což je hlavním tématem této práce. Dalším zjištěním bylo, že významné rozdíly mezi ostatními postindustriálními společnostmi a Českou republikou se, navzdory výše zmíněnému odlišnému politickému vývoji, neprojevily velmi výrazně. Macek uvádí, že vyšší soudržnost rodiny v České republice, která byla nastolena díky minulému režimu, se promítla do delší kohabitace s rodiči a větší finanční podpoře mladých lidí ze strany rodičů, než je běžné v zemích západní Evropy. Tyto rozdíly však nebyly markantní [ibid.: 467].

1.4.2 Demografická skupina Mileniálů v ČR

Pokud přemýšlíme o generaci mileniálů tak, jak je nejčastěji definována v sociálních vědách, tedy jako o generaci dětí narozených v letech 1988-2002, současní mileniálové se nyní věkově pohybují mezi 17-31 lety. K této demografické skupině k 1. 1. 2018 náleželo 1 762 801 občanů České republiky. Pokud vezmeme v úvahu věkovou skupinu nejvíce ohroženou krizí mladého věku – tedy mladé lidi ve věku zhruba 25-29 let, v roce 2018 Český statistický úřad evidoval v této věkové skupině zhruba 700 tisíc českých občanů [ČSÚ 2018].

Ačkoliv bezprostředně je krizí mladého věku ohrožena věková skupina 20 – 29 let, pokud přijmeme tvrzení, že krize mladého věku souvisí s obdobím mladé dospělosti, které nastává díky společenským změnám u mladých lidí v současných post-industriálních společnostech, je krizí mladého věku ohrožena nejen tato věková skupina, ale i všechny následující. Krize mladého věku se tedy potenciálně týká signifikantního množství populace, ať již v současné době, nebo v budoucnu.

2 Metodologická část

V průběhu zpracovávání teoretické části diplomové práce jsem si uvědomila, že bude nutné mírně se odchýlit od plánovaného projektu této práce. Zatímco v projektu diplomové práce jsem zamýšlela část výzkumu zpracovat kvantitativními metodami a porovnat Českou republiku s jinými zeměmi, narazila jsem na nedostatek dostatečně hloubkových kvantitativních dat, ze kterých by mohla vzejít smysluplná analýza.

Vzhledem k této skutečnosti, a také k faktu, že výzkumy v České republice na téma krize mladého věku úplně chybí, rozhodla jsem se hloubkově prozkoumat tento fenomén za pomoci kvalitativních metod, což v nynější situaci považuji za nejvhodnější přístup. Mírně upravená výzkumná otázka tedy zní: “Jaká je zkušenost českých mileniálů procházejících krizí mladého věku?” Výzkumná otázka byla zvolena poměrně obecně, aby umožňovala prostor pro porozumění zkušenosti.

2.1 Metoda výzkumu

Po zvážení charakteru výzkumné otázky jsem se rozhodla téma metodologicky uchopit a analyticky zpracovat pomocí Interpretativní fenomenologické analýzy, známější pod zkratkou IPA (Interpretative phenomenological analysis). Ta mi přišla nejvhodnější pro zkoumanou oblast, jako metoda, jejímž hlavním “výzkumným fokusem (...) je porozumění žité zkušenosti” [Řicháček 2013: 9]. Skrze pochopení jednotlivých subjektivních zkušeností IPA umožňuje porozumění určitému fenoménu. Předností metody je, že je považována za kvalitativní metodu, která dává výzkumníkovi největší míru svobody. Na rozdíl od Fenomenologické analýzy, IPA považuje osobní zkušenost výzkumníka za přirozenou součást výzkumu, která mu umožňuje zkoumanou oblast pochopit. Ačkoliv žitá zkušenost ve výzkumu je považována za výsledek interakce mezi výzkumníkem a dotazovaným,

porozumění fenoménu stále zůstává hlavním cílem [Řicháček 2013: 10-13].

2.1.1 Sběr dat

Jelikož není známo, jak široce je krize mladého věku rozšířena v české populaci, rozhodla jsem se k cílové skupině přistupovat jako k obtížně dosažitelné a využít techniku sněhové koule, neboli snowball sampling. Ta je navíc vhodná pro “zranitelnou” populaci, například ty, kteří mají fyzické či psychické problémy, kam podle mého spadají i lidé trpící krizí mladého věku [Naderifar 2017: 3].

Výhodou bylo, že díky mému věku se pohybuji v cílové demografické skupině a znala jsem několik lidí, kteří odpovídali požadavkům na účastníka výzkumu. Většina z nich vyhověla mé prosbě se účastnit na výzkumu k mé diplomové práci a následně mi několik z nich poskytlo kontakt na další mladé lidi trpící krizí mladého věku – konečný počet účastníků výzkumu byl 14.

Jako účastníci výzkumu byli vybráni lidé, kteří splňovali následující kritéria:

- 1) identifikují se jako Češi
- 2) nachází se ve věkové kategorii 20 – 29 let²⁸
- 3) procházejí delší dobu velmi stresujícím obdobím, spojeným s životní fází, ve které se nacházejí a potížemi vyrovnat se s výzvami dospělosti²⁹

Ačkoliv to v kvalitativních metodách není podmínkou, je třeba připustit, že vzorek respondentů nebyl zcela vyvážený. Zahrnoval 9 žen a 5 mužů, nebyl tedy vyvážený z hlediska genderu. Většina dotazovaných navíc byla studenty či absolventy vysoké školy, jen 3 dotazovaní zakončili školní docházku vyšší střední nebo střední školou. Ve vzorku potom zcela chybí lidé se základním nejvyšším dosaženým stupněm vzdělání není tedy vyvážený

²⁸ Věk byl vybrán spíše orientačně, inspirovaný zmíněnými výzkumy Robinsona a Macka. Pokud by se našel respondent, jehož věk sice nespadal do vybrané kategorie, ale nebyl by jí vzdálen a odpovídal ostatním kritériím, byl by zařazen do výzkumu – výhodou výběru pomocí kvalitativních metod je určitá volnost. K tomu však ve výzkumu nedošlo.

²⁹ Jelikož ne všichni znají termín krize mladého věku, byla v tomto výzkumu definována tímto opisem. Ten byl inspirován definicemi, které použili výzkumníci v předchozích studiích na toto téma.

ani z pohledu vzdělání. Z důvodu lepšího seznámení se se vzorkem je v příloze možné nalézt tabulku se jmény respondentů (změněnými z důvodu anonymity), věkem, nejvyšším stupněm vzdělání a zaměstnáním [viz. Příloha 1].

V rámci výzkumu byly provedeny hloubkové polostrukturované rozhovory, které jsou klasickým nástrojem interpretativní fenomenologické analýzy, jelikož umožňují udržení hlavní struktury rozhovoru, zatímco výzkumník má dostatečnou svobodu získávat další informace [Smith 2007: 57]. Většina z těchto rozhovorů probíhala v kavárně, v určitých případech i v baru nebo u dotazovaného doma a trvaly nejčastěji okolo jedné hodiny a dvaceti minut. Rozhovor byl zahájen seznámením respondenta s výzkumem a poskytnutím informovaného souhlasu, jehož ústřední částí bylo ujištění o anonymizaci a nezneužití dat, stejně jako to, že respondent má právo kdykoliv rozhovor ukončit, případně zpětně požádat o nevyužití svých dat ve výzkumu. Předem připravená struktura rozhovoru sestávala z 5 poměrně obecných otázek:

- 1) Mohl/a bys prosím popsat, jaká vypadá situace s tvým zaměstnáním?
- 2) Mohl/a bys prosím říct, jaká je situace ve tvém osobním životě v oblasti vztahů?
- 3) Mohl/a bys prosím popsat, jaká je situace s tvým bydlením?
- 4) Nevadilo by ti mi velmi obecně popsat, jak vypadá tvoje finanční situace – tedy spíš, jestli s penězi vycházíš, nebo ne?
- 5) Jaké máš pocity z téhle fáze života?

Otázky poměrně často měnily pořadí, zejména dotaz na finanční situaci, který mi byl osobně velmi nepříjemný a měla jsem sklony jej odkládat. Většinou však rozhovory pokryly poměrně přirozeně všechna tato témata, ač se mohlo mírně změnit pořadí či přesná formulace otázky, které byly v některých případech velmi mírně přeformulovány, zejména z toho důvodu, aby rozhovor přirozeně plynul.

2.1.2 Sebe-reflexe výzkumníka

Z mé zkušenosti je u analýzy výzkumů, zejména potom kvalitativních, sebe-reflexe

východním bodem, zásadním pro uvědomění si vlastní pozice ve výzkumu. Mimo toho je také zásadní a nepostradatelnou součástí Interpretativní fenomenologické analýzy [Řicháček 2013: 13]. Proto bych ráda v této části představila sebe a svou zkušenost s krizí mladého věku a pokusila se zpětně reflektovat průběh výzkumu.

V současné době je mi 26 let, v únoru tohoto roku jsem se vrátila ze svého Erasmového pobytu na univerzitě La Sapienza v Římě, předtím jsem semestr strávila na australské University of Melbourne. Po roce studií v zahraničí jsem se vrátila zpět do Prahy, díky dlouhodobému pobytu mimo ČR bez stabilní práce, tím pádem i příjmu, plně závislá na rodičích, co se týče materiálního zajištění. V ČR nemám ani partnerský vztah, ani samostatné bydlení. Od svého návratu bydlím - poprvé od začátku svého univerzitního vzdělávání - opět u své matky a rozhodně se ve svém životě nenacházím tam, kde jsem si představovala, že ve svém věku budu. Přestože bych podle svého sebehodnocení byla v současné době ideálním kandidátem na procházení krizí mladého věku, nemohu říct, že bych se právě nyní tak cítila. V průběhu výzkumu – zejména pak při rozhovorech s dotazovanými – jsem několikrát cítila úzkost, ale ta mě pokaždé rychle přešla.

Jsem nicméně přesvědčena, že jsem touto krizí prošla ve věku svých 23 let, kdy jsem se v porovnání se svými vrstevníky cítila velmi neúspěšně v oblasti kariéry (řada z mých přátel již v tomto věku zahajovala pracovní poměr na poměrně prestižních pozicích) a akademických úspěchů (řada z mých blízkých přátel jsou velmi úspěšní studenti a absolventi vysokých škol, někdy i několika), ale zejména jsem nevěděla, jakým směrem se v životě vydat. Byla jsem na sklonku dlouhodobého vztahu a uvažovala o jeho ukončení, což se časově oddálilo částečně právě proto, že jsem byla velmi nejistá, co bych měla dělat po rozchodu. Vzpomínám na to období jako plné nejistoty, úzkosti, stresu a smutku. V průběhu zpracovávání teoretické části této práce jsem si uvědomila, že ať už podle akademické obce krize mladého věku existuje, nebo ne, moje příznaky plně odpovídaly popisu fenoménu.

V průběhu výzkumu jsem se obávala, abych svou osobní zkušeností respondenty příliš nezahltila a snažila jsem se v rozhovorech dávat prostor spíše dotazovaným, kdy jsem jejich zkušenost občas doplnila mou zkušeností. Paradoxně mám pocit, že mi při výzkumu moje zkušenost s krizí mladého věku velmi pomohla - po dobu svých akademických studií jsem absolvovala několik hloubkových rozhovorů jako tazatel a jsem si jistá, že toto je výzkum,

kde jsem se zdaleka nejlépe dovedla napojit na dotazované a vést s nimi velmi neformální a otevřený rozhovor, který přirozeně plynul. K tomu tedy jistě přispěl i fakt, že skupinu dotazovaných tvořili nejen moji vrstevníci, ale často i moji známí, či jejich přátelé.

2.2 Analýza dat

Zpracování dat v Interpretativní fenomenologické analýze probíhá za pomoci přepisu rozhovorů a následném opakovaném čtení a několikanásobné re-interpretaci rozhovoru. V závěru tohoto procesu výzkumník identifikuje hlavní témata, která se v textu vyskytují a pokusí se odhalit jejich propojení. Výsledkem je interpretace žité zkušenosti [Řicháček 2013: 13).

V průběhu analýzy dat se objevily 4 hlavní témata/kategorie, pod které se daly zařadit pocity, které mladí lidé zažívají v období krize mladého věku. Tyto kategorie – vzájemně provázané – byly nazvány Rozhodování s absencí scénáře, Negativní pocity, Zásadní oblasti života a Sociální sítě.

Kategorie byly velmi silně provázány, souvisí spolu do té míry, že je ve výpovědích bylo těžké oddělit a do kategorií byly výpovědi rozděleny spíše z analytických důvodů pro udržení přehlednosti. Z hlediska zachování kontextu výpovědí a jejich komplexnějšího pochopení jsem se zároveň rozhodla ponechat výpovědi dotazovaných, které cituji, jako delší odstavce, ze kterých je možné lépe pochopit provázanost jednotlivých kategorií. U každé kategorie bylo vybráno několik přímých citací, které reprezentovaly častější názory ve výzkumném vzorku.

2.2.1 Kategorie Rozhodování s absencí „scénáře“

Anomie je společenský jev, který nastává, když se z nějakého důvodu nemohou uplatnit společenské regulace. Podle Atwoodové a Schultzové je anomie rovněž zásadní charakteristikou období nastupující dospělosti [2008: 233]. Arnett nastupující dospělost definuje jako dobu, kdy jedinec objevuje nové možnosti a experimentuje s příležitostmi, které se mu nabízí. Společně s těmito novými možnostmi se mohou však objevovat i pocity zmatení a nejistoty, jelikož mladý člověk má strach z toho, kam ho jeho volby zavedou [2004: passim]. Bezprecedentní anomické období, které je charakteristické absencí normativního návodu, neboli „scénáře“, na způsob prožití 20. let života, se ukázalo jako jeden z hlavních zdrojů stresu pro mnoho dotazovaných. Zejména pak v kombinaci s mnoha možnostmi, které má jedinec v ekonomicky vyspělých společnostech k dispozici a mezi kterými se musí rozhodnout.

2.2.1.1 Subkategorie Příliš mnoho možností

V průběhu výzkumu se ukázalo, že období nastupující dospělosti bylo jedinci, kteří procházejí krizí mladého věku, vnímáno jako období stresu a nejistoty. Tyto pocity byly částečně způsobeny tím, že se jedinci často nemohou rozhodnout, jakým způsobem mají prožít mladá léta svého života, přičemž rozhodovací proces je plný nejistoty a obav z budoucnosti. Chris (26 let) je příkladem člověka, který zažívá pocity stresu a úzkosti, protože si z více možností nemůže vybrat, jakým způsobem má prožít své mládí:

„Vidím před sebou víc cest a nevím přesně, po který se vydat. Mam si užívat úplně bez závazků, zkusit štěstí někde v cizině a cestovat a dělat nějaký úplně náhodný práce, třeba plavčíka někde v Americe, jen abych si vydělal na další cestování, nebo bych si, stejně jako většina mejch spolužáků, měl najít práci v nějakým korporátu a zabít tam moje mládí? Já prostě nevím a bojím se, že když si vyberu jedno, tak udělám špatně a

*budu si to hrozně vyčítat. Víš co, když ve 40 cestuješ s batohem na zádech, tak seš zoufalec, kdežto ve 26 je to ještě cool. Jenže se pak vrátíš ve 30, tvoji kámoši už budou mít nějaký dobrý pozice ve firmě a já se někde objevím s tím že jako ahoj, dejte mi prosím práci ředitele, poslední 3 roky jsem rozvíjel svoje schopnosti jako umývač nádobí v Kanadě...ale celá ta situace, když prostě nevíš, je to hrozně stresující, se*ě mě to a ten čas je limitovanej a když si vybereš něco, už to nevrátíš, už to nemůžeš zopakovat“*

Jak zmiňuje Chris, volba jedné možnosti vylučuje volbu jiné. Jedinec, jemuž s volbou nepomáhá žádný normativní „scénář“, zakouší pocity pochybností, jakou možnost zvolit, aby provedl „správnou“ volbu. Přitěžující okolností se navíc stává vědomí, že čas – či léta mládí, kdy jedinec má na výběr mnoho možností a není vázán povinnostmi – je omezený. Pokud tedy jedinec učiní jednu dlouhodobou volbu, v případě omylu je nemožné promeškanou příležitost zopakovat, což zvyšuje obavy z výčitek v budoucnosti v případě provedení neuspokojivého rozhodnutí.

Toho si je vědoma i Lucie (25 let), pro kterou je rovněž obtížné zvolit si další životní krok v období, které je charakteristické vysokým množstvím možností a absencí normativního „scénáře“:

„Já prostě nevím, co mám dělat... všichni říkají ‚cestuj, jed’ dobrovolničit na Srí Lanku‘, ale co když se pak vrátím a ty roky, co jsem procestovala, budou ztracený a já zase budu muset začínat úplně na začátku, prostě si najít práci, bydlení... vztah taky... Jenže co když zase budu ‚nudná‘ a vyberu si práci a přítele a děti a pak si za 10 let řeknu, že jsem úplně blbá, že jsem si to měla užít a budu si to potom celý život vyčítat... A prostě nevím, jak to vyřešit a koho se zeptat a kdo mi poradí, moji rodiče tohle vůbec neřešili a moji kamarádi řeší podobný věci a taky nic neví a přijde mi to prostě úplně zoufalý, že bych měla strávit celý svůj život s permanentníma výčítka, protože nevím, co mám dělat.“

Lucie, stejně jako Chris, se rozhoduje mezi volbou zavedeného, tradičního životního stylu a alternativního. Tradiční životní styl přitom oba vnímají jako „nudný“, charakteristický zaměřením se na kariéru a rodinu a v podstatě přijetí plné dospělé role, tedy podobný „tradiční“ životní cestě předchozích generací. Více alternativní možnost si spojují

s objevováním nových věcí, cestováním a nezávislostí, což vnímají jako lákavé pro toto životní období. Zároveň však oba naráží na obavy, že volba alternativní cesty by jim mohla zkomplikovat budoucí život. Obavy s sebou však nesou obě volby.

I Chris, i Lucie si uvědomují, že v určité době – jmenovitě ve fázi plné dospělosti - budou muset určitý druh závazků ve svém životě přijmout, ať už kariérní, které zdůrazňuje Chris, nebo „práci, přitele a děti“, jak říká Lucie. Volba alternativního životního stylu, která je charakteristická odsunutím trvalých závazků, je jen dočasná. Mohla by tedy období plné dospělosti zkomplikovat v podobě praktických překážek, například jako nedostatečná profesní praxe pro pozdější start kariéry. V případě volby tradičního životního stylu však u Chrise a Lucie vyvstávají obavy, že si budou vyčítat, pokud si uvědomí, že provedli volbu, se kterou nejsou spokojeni a nedostatečně využili možnosti svého mládí, tedy že „zabili mládí v korporátu“, nebo „byli nudní a vybrali si práci, přitele a děti“.

Předchozí citace Lenky a Chrise zmiňují cestování jako alternativní možnost k tradičnímu životnímu stylu. Vyskytlo se však i mnoho dotazovaných, jejichž alternativní volba k tradičnímu stylu cestování nezahrnovala. Tyto pocity se dají demonstrovat na komentáři Rity (24 let), pro kterou alternativní životní styl byl typický spíše odkládáním závazků a „užíváním si“.

„Nemůžu se rozhodnout, co bych měla dělat. Mám spíš pařit s kamarádama a užívat si svobody, nebo si hledat nějakýho kluka na vážnej vztah a s ním pak střídat prachy na domek? Jenže co když pak budu v tom domku a budu si přát, abych bejvala víc pařila? (...) Alternativně, co když najednou zjistím, že je mi 40 a pařim v klubech s dvacátníkama a chci mít domek, ale nemám s kým?“

Přestože Rita po cestování netouží, řeší, stejně jako Chris a Lucie, dilema, zda následovat tradiční cestu a pokusit se usadit, nebo využít možností mladého věku a zvolit více alternativní životní styl, charakteristický odložením závazných voleb.

Z této podkategorie poměrně jasně vyplynulo, že mladí lidé váhají mezi rozhodnutími, kterou možnost životního směru zvolit, aby dosáhli uspokojení a předešli v budoucnu výčítkám. Ovšem obě hlavní volby s sebou nesou obavy, je tedy pro ně těžké se rozhodnout,

zvláště v době, kdy „alternativní“ cesty nebyly předtím vyzkoušeny a podobnou zkušenost s těmito rozhodnutími tedy zatím nemá velké množství lidí.

2.2.1.2 Subkategorie: Zkušenost předchozích generací

Jak zmínila již Lucie v předchozí citaci, v současné době může řada mladých lidí shledávat složité orientovat se v tomto období, a to i z důvodu, že mají pocit, že jsou v úplně neprobádané životní etapě. S tou jim kvůli nedostatku podobných zkušeností nemůže nikdo účinně poradit a mladí lidé nemohou v tomto období ani využít příkladu předchozích generací. Přesto, že častou tendencí dotazovaných v této podkategorii bylo zdůraznění jiného společenského nastavení, které je zodpovědné za velmi rozdílnou zkušenost generace rodičů, často se k jejich zkušenostem nějakým způsobem vztahovali.

To je příklad Honzy (28 let), který chce svými volbami předejít právě chybám svých rodičů a v tomto kontextu si uvědomuje důležitost tohoto období, kdy konečné volby v zásadních životních oblastech ovlivní nastavení dospělého života:

„Tohle období je hrozně zásadní, protože si vybíráš důležité věci. Vybíráš si, co budeš dělat za práci, s kým budeš žít, kde budeš žít. V podstatě si vybíráš, jakým budeš člověkem, a to fakt není lehká volba a jasně, že se každé bojí, že to pokazí... Protože jestli to nezvládneš dobře, tak seš za 10 let rozvedenej, s dětma na střídavý péči a bez prachů kvůli alimentům a se psem u manželky. teda ex-manželky... občas mi to vědomí přijde úplně paralyzující“

Uvědomění si vysoké důležitosti tohoto období, kdy jedinec činí volby, které mají mimořádný vliv stav života jedince v plné dospělosti, působilo na mnoho dotazovaných skličujícím a stresujícím dojmem. Pocity stresu mnohokrát ještě prohluboval společenský tlak ze strany předchozích generací, kdy mladý člověk cítil, že je nucen následovat jejich životní časový plán. To může mladé lidi stavět do nepříjemné pozice, kdy cítí nátlak, aby učinili ve svém životě krok, na který se ještě necítí připraveni, případně nejsou přesvědčeni, že se jedná o krok správným směrem, jako v případě Lenky (29 let):

„Máma mi říká, že bych se pomalu měla soustředit na zakládání rodiny, protože ona v mém věku už měla 2 děti. Jenže teď je úplně jiná doba... já si zatím vybrala spíš práci, protože prostě všichni moji kamarádi to taky udělali... Ale přijde mi, že rodiče tohle prostě nechápou, protože oni prostě byli v úplně jiný době. Moje máma se vdala ve 23 a dítě měla hned po svatbě, nic jinýho moc neřešila a chtějí něco podobnýho i pro mě. V tý době bych já byla stará panna a kariéristka. Jenže teď je to jiný a já někdy nevim, co mam dělat a máma mi těma svejma řečma nepomáhá“

Ačkoliv Lenka tvrdí, že rodiče mají kvůli „jiné době“ zcela jinou zkušenost s tímto životním obdobím než ona, stále na ní nátlak následovat jejich životní dráhu negativně působí, zvláště ve chvíli, kdy si sama není jistá, co má dělat. Obdobnou situaci jako Lenka popisovalo více dotazovaných zejména ženského pohlaví. Pod společenským tlakem se ovšem neocitají jen ženy z důvodu jiné zkušenosti předchozích generací v oblasti genderových rolí, ale i muži. Ti však častěji mluvili o nátlaku v oblasti materiálního zajištění, jako tomu bylo u Klause (28 let):

„Mně přijde, že my fakt žijeme v úplně jiným světě než naši rodiče. Když moje máma dokončila vejšku, tak měla zajištěný místo (pracovní - pozn.aut) a státní byt. Malej, jasně, ale prostě měla to. Neměla s tím žádný velký starosti, ani nemusela nic řešit, stát jí prostě v podstatě přidělil práci, která nějak odpovídala jejímu oboru, přidělil jí byt blízko tý práce a bylo. A my teď na to všechno musíme vydělat sami a sami si to vyřešit a na jednu stranu je to fajn, že máš větší svobodu, ale na druhou, když nevíš, co přesně chceš dělat, tak je to hrozně stres a musíš všeho dosáhnout sám a je velká otázka, jestli se ti to povede a třeba naši teď nechápou, jaktože já všechny ty věci, co měli oni v mém věku, nemam a myslí si, že bych to měl mít a že prostě utrácim prachy za kraviny, když to všechno nemam.“

Klaus se cítí pod tlakem ze strany rodičů, kteří by preferovali, kdyby byl materiálně lépe zajištěný. Zároveň zmiňuje diametrálně odlišnou situaci jeho rodičů, kteří vše podle něj „dostali“ od státu, zatímco on si musí na vše vydělat. Nepochopení mezi generacemi z důvodu výrazně odlišné životní zkušenosti a společenský nátlak mohou působit jako další stresující prvek již tak náročného období.

Z výpovědí vyplynulo, že pro mladé lidi tvoří zkušenost jejich rodičů. Uvědomují si však

zároveň, že došlo ke společenským změnám – a v případě České republiky dokonce zásadním společensko-politickým změny – které jsou zodpovědné za to, že zkušenosti rodičů nelze zcela přenést do současného společenského prostředí. Přestože situace je odlišná, mladí lidé stále ze strany rodičů cítí jistý normativní tlak na to, jakým způsobem by měli vést svůj život.

2.2.2 Dílčí shrnutí kategorie Rozhodování s absencí scénáře

Příliš mnoho možností, nejistota, kterou z těchto možností zvolit a absence normativního „scénáře“, která by množství těchto možností regulovala, jsou jedny z hlavních charakteristik anomického období nastupující dospělosti. Pro krizi mladého věku je pak typické, že tyto konkrétní charakteristiky mají na jedince velmi negativní vliv.

To se výrazně promítlo do výpovědí dotazovaných, pro které bylo současné období typické zejména pocity zmatení, stresu a nerozhodnosti, jaké volby a kroky má učinit. Vědomí, že v tomto období má jedinec provést trvalá rozhodnutí zásadně ovlivňující jeho další životní dráhu bylo zdrojem úzkosti, zvláště kvůli obavám z budoucnosti a výčitkám v případě „špatné“ volby. K těmto obavám navíc přispívala absence normativního „scénáře“ jako návodu na to, která rozhodnutí by měl člověk přijmout.

Trvalá rozhodnutí, ke kterým jedinec v tomto věku směřuje, byla vnímána jako zdroj stresu i z toho důvodu, že jich existuje příliš mnoho. V mém výzkumu se tyto možnosti promítly zejména do dvou hlavních proudů, které jsem nazvala volbou tradičního životního stylu a volbou alternativního životního stylu. Volby tradiční byly orientovány k přijetí závazků přetrvávajících do plné dospělosti v relativně tradičních směrech, jako je partner, rodina či práce. Volba alternativní byla často charakteristická odkládáním trvalých závazků v tradičních oblastech a využíváním možností mladého věku, jako je například dlouhodobý pobyt v zahraničí. Rozhodnutí následovat jeden z těchto životních stylů potom podle dotazovaných v podstatě eliminovalo, nebo alespoň komplikovalo, možnost následovat druhou, což přispívalo k pocitům úzkosti a obavám, kterou z těchto možností zvolit.

Přispívajícím faktorem stresu spojeného s orientací v nastupující dospělosti byl také fakt, že

vzhledem ke společenským změnám se toto období může výrazně odlišovat od života předchozích generací, proto není možné plně využít jejich životní zkušenosti. Přestože společenské nastavení se liší, předchozí generace stále mohou na mladého člověka vyvíjet normativní nátlak, který v této situaci, kdy si jedinec není jistý svými volbami, může přispívat k prohloubení negativních pocitů, vést ke zpochybnění svých voleb a stresu.

Obavy ohledně budoucnosti a zpochybnění svých schopností byly ostatně jedním z nejvýraznějších atributů krize mladého věku, které se velmi výrazně se prolínaly do všech ostatních kategorií.

2.2.3 Kategorie Negativní pocity

S krizí mladého věku jsou spojené pocity úzkosti, obavy z budoucnosti, zpochybnění sebe a svých životních rozhodnutí a absence sebenaplnění, které jedinec usilovně hledá. Tyto charakteristiky se v tomto výzkumu výrazně projevíly.

2.2.3.1 Subkategorie Obavy z budoucnosti

V průběhu výzkumu se ukázalo, že lidé procházející krizí mladého věku cítí silné obavy z budoucnosti a nejistotu. Dotazovaní si uvědomují, že musí v tomto období učinit mnoho rozhodnutí, které výrazně ovlivní následující chod jejich života a považují toto vědomí za velmi stresující. Často se navíc necítí dostatečně zralí a zkušení na to, aby tato zásadní rozhodnutí učinili. Ačkoliv typ výpovědi v této oblasti byl velmi podobný u všech respondentů, ilustruje ho například výpověď Heleny (25 let):

„Všichni mi tvrdili, že vejška je nejlepší období v životě, ale já o tom dost pochybuju. Přijde mi, že je to úplně plný zmatku... Vůbec nevím, co mám dělat.. jako jasný, teď studuju, ale co bude můj další krok? Jako dítě nic důležitýho neřešíš, protože nemusíš a jako dospělej máš už všechno vyřešený, už jsi prostě všechny ty důležitý věci udělal, ale právě se to odvíjí od toho, co uděláš teď. A tohle je takový debilní období mezi, kdy prostě nevíš, co máš dělat a bojíš se budoucnosti, protože když teď něco fakt zkazíš, tak se s tím posouváš do dalšího levelu tý dospělosti. A jasně, že nějaký drobnější věci někdy pokazit a napravit můžeš, ale ne ty důležitý.“

Pro Helenu je toto období komplikovanou dobou. Není si jistá, jaká rozhodnutí má udělat a bojí se budoucnosti. Obavy z budoucnosti jsou spjaty s obavou ze špatných rozhodnutí, které by v tomto období mohla udělat a ty by následně mohly negativně ovlivnit období dospělosti bez možnosti nápravy. To byl mezi dotazovanými velmi častý pocit, stejně jasně viditelný například u Ireny (26 let):

„Bojím se, že to teď všechno zkazím. Něco udělám špatně, nebo něco naopak neudělám nebo na něco zapomenou nebo něco nezvládnou a pak si kvůli tomu zkazím zbytek života a budu si to celý život vyčítat.“

Obavy ohledně budoucnosti a toho, aby učinili „správné“ kroky - a předešli tak výčitkám a nesnázím v budoucnu - vyjadřovali dotazovaní napříč všemi rozhovory. Tyto obavy se také zdály jako dominantní mezi negativními pocity spojenými s krizí mladého věku, společně s pochybnostmi o sobě samém.

2.2.3.2 Subkategorie Sebepochybnosti

V průběhu výzkumu se ukázalo, že součástí negativních pocitů, které dotazovaní zažívali v průběhu krize mladého věku, byly pochybnosti, zda jsou schopni uspokojivě zvládnout životní etapu nastávající dospělosti, která má přímý vliv na uspořádání života v dospělosti. To ve svém rozhovoru, stejně jako několik ostatních respondentů, rozebírá například Adam (26 let):

„Mně ta quarter-life crisis přišla úplně nečekaně. Prostě jsem byl tak nějak na vejšce, na magistru, vrátil jsem se zrovna z Erasmu (...) a došlo mi, že budu muset začít úplně od nuly. Hledat práci, do toho jsem se rozešel s přítelkyní, se kterou jsem tam chodil, po Erasmu jsem byl úplně bez prachů... hrozně dlouho už taky studuju vejšku.. A v tu chvíli to na mě všechno dolehlo. Ta tíha toho, že jsem svůj život zatím flákal a ničeho vlastně nedosáhl a kolik toho teďka musím udělat a jak je těžký se rozhodnout co přesně máš dělat a už taky nejseš úplně mladej a potřebuješ si vybrat něco, co bude aspoň trochu perspektivní... Protože to si sebou bereš pak dál. A já vůbec nevím, jestli to všechno zvládnou, protože jak jsem řekl... zatím se mi to moc nedařilo“

Jak je vidět z výroku Adama - který jako jeden z mála dotazovaných znal pojem quarter life crisis a „diagnostikoval“ si ji - člověk trpící krizí mladého věku si uvědomuje důležitost této životní etapy a množství zásadních rozhodnutí, která bude muset udělat. Tíhu rozhodování v důležitých oblastech Adam staví do kontrastu k minulosti, kdy v těchto oblastech podle svého hodnocení nebyl příliš úspěšný. Na základě tohoto tvrzení dochází k pochybnostem, zda bude v budoucnu schopen lepších rozhodnutí.

Mnozí dotazovaní navíc zdůraznili, že se na provedení důležitých rozhodnutí necítí připraveni. Považují se za „ne úplně dospělé“, a to zejména proto, že si připadají nevyzrálí, nebo mají některé charakteristiky dítěte – rodiče je alespoň částečně živí, půjčují jim peníze, pomáhají jim rozhodnout důležité věci. Dotazovaným často navíc připadá, že jsou dlouhodobě neúspěšní v řadě oblastí, které by podle nich měli dospělí ovládat. To vede k silným pocitům nedostatečnosti a někdy až k úzkostlivým a depresivním stavům. Výstižný je komentář Kláry (25 let) k tomu, jak se ve svém věku cítí:

„Zatím jsem v úplně stejné pozici, v jaký jsem byla třeba v 18. Jsem furt úplně stejná, neumím nic pořádně a vůbec si nepřipadam zralá nebo dospělá. To je na tom hrozně děsivý a upřímně, zatím jsem moc věcí nedosáhla a nevím, jak bych to mohla změnit. Přijdu si úplně neschopná, oproti spoustě ostatních lidí jsem ničeho nedosáhla a nemám nic a čím víc se mi nic nedaří a čím starší jsem, tím hůř se cejtim... občas z toho mám úplný deprese“

Klára se cítí být nedostatečně vyzrálou. Přibližuje, že se necítí být dostatečně zralá na to, aby udělala příliš závažné kroky, navíc cítí silné pochybnosti o svých schopnostech, vzhledem k tomu, že podle svého sebehodnocení „toho moc nedokázala“, podobně jako Adam. To je pro ni zdrojem negativních pocitů a depresí. Podobnou situaci zažívá i Alena (26):

„Nemám pocit, že jsem ‚dospělá dospělá‘ a přijde mi, že udělat jakýkoliv rozhodnutí... že k tomu v podstatě nejsem kompetentní. Vždycky musím volat rodičům, abych se poradila a navíc ani nevím, co vlastně chci, jako kdo v podstatě jsem a co chci a nikdo jinej to za mě udělat nemůže a stejně ty životní rozhodnutí musím udělat a jsou tak důležité a já se bojím, že něco udělám špatně a přijdu si úplně neschopně... a furt si říkám, co mi přinese štěstí? Protože toho obviouslyly chceme všichni dosáhnout.“

Stejně jako Klára, ani Alena se necítí dostatečně zralá na učinění rozhodnutí v důležitých záležitostech. Ani ona se necítí být zcela dospělou a zdůrazňuje, že často potřebuje konzultace rodičů ohledně přijetí rozhodnutí ve svém životě. Klára v rozhovoru zároveň naráží na otázku, která byla v průběhu výzkumu dotazovanými často zmiňována, a to: „co mi přinese štěstí?“, tedy otázku řešící sebenaplnění jedince.

Nastupující dospělost je charakteristická také tím, že během tohoto období mladí lidé sebenaplnění hledají. Krize mladého věku je pak absencí sebenaplnění typická a absence sebenaplnění, stejně jako jeho hledání, bylo téma, které se v rozhovorech několikrát vyskytlo.

2.2.3.3 Subkategorie Sebenaplnění

Nedostatečný pocit sebenaplnění a jeho hledání je další z rysů, které se vyskytly u několika dotazovaných v tomto výzkumu. Jak říká 23letá Radka:

„Mně přijde, že tohle je tak hrozný období proto, že si uvědomíš, kolik toho hledáš... nehledáš jen partnera, hledáš lásku svého života. Nehledáš jen práci, hledáš koníček, kterej tě bude naplňovat a slušně tě uživí. Nechceš jenom normální plat, chceš něco, co ti umožní cestovat a poznávat svět a koupit si krásnej byt ve starý zástavbě a zároveň budeš mít dost času, abys zašla každej druhej den na jógu. Já to všechno chci a přijde mi, že se to hrozně těžko hledá a musíš mít štěstí, abys to našla.. a ještě horší je, když třeba nevíš, co přesně za práci chceš dělat, ale zároveň chceš všechno tohle, protože víš, že tě to udělá šťastnou a já to zatím fakt nemám štěstí je opačnej pocit toho, co zažívám.“

Pro Radku je zdrojem úzkosti nejen nedostatečný pocit uspokojení, který v současné době pociťuje, ale také její ambice v oblasti sebenaplnění, které ji děsí, jelikož si uvědomuje, že jejích cílů zřejmě nebude lehké dosáhnout. Podobné pocity v podobě absence sebenaplnění a jeho hledání přibližovalo více dotazovaných, mezi jinými i Alan (27 let):

„Vypadá můj život tak, jak by měl vypadat? Já ale ani nevím, jak by měl vypadat. Přijde mi, že jsem udělal všechno správně, vystudoval dobrou

vejšku, koupil jsem si auto, přestavěl byt, kterej jsem dostal po babičce a stejně nemam pocit, že tohle je ono, jakože já chci něco jinýho, nebo něco víc, ale nevím přesně co nebo jak toho dosáhnout a upřímně nejsem nějakej nadšenej.. měl jsem i dobrou práci, hezkou holku, bydleli jsme spolu v bytě a já stejně nebyl šťastnej a všechno jsem to pustil a teď začínám odznova, nemám žádněj vztah a bojím se, že to zase všechno pose- u, nebo že stejně i kdybych to znova měl, tak to bude na ho_no“

V Alanově prohlášení je možné identifikovat druhou fázi Robinsonova cyklu krize mladého věku, kdy jedinec vystoupí ze životních struktur, ve kterých učinil kroky směřující k plné dospělosti, ale kvůli nespokojenosti z nich vystoupil/nebo z nich byl vyloučen a nyní začíná „od znova“. Následně prožívá období nestrukturovanosti a nejistoty, zatímco hledá uspořádání, které by mu přineslo větší spokojenost [Robinson 2013: passim]. Alan zároveň čelí nejistotě, není si jistý sám sebou, zakouší i obavy z budoucnosti, zda bude tentokrát úspěšný se svým hledáním sebenaplnění. Částečně se také ukazuje nedostatečné zvnitřnění společností vytyčených cílů, zejména materiálních. Na to již upozorňují Atwoodová a Schultzová pod pojmem anomie dostatku, který je poměrně častým jevem v ekonomicky vyspělých společnostech, které poskytují nadměrné množství zdrojů a pocit závazku k nim, či pocit sebenaplnění ve chvíli dosažení těchto cílů, klesá [2008: 13]. U Alana se tento fenomén projevuje tvrzením, že necítí dostatečné uspokojení skrze milníky, které tradičně mají sebeuspokojení přinášet, jako je zařízení obydlí nebo pořízení automobilu.

2.2.3.4 Dílčí shrnutí Negativních pocitů

Vysoká míra sebezpochybnění a pocitů obav z budoucnosti, které vyšly najevo v průběhu výzkumu, jsou další podstatnou součástí krize mladého věku. Mladí lidé se nachází ve fázi, kdy musí uskutečnit řadu důležitých kroků, ke kterým se často necítí být kompetentní nebo připravení – často proto, že se stále ještě cítí být alespoň částečně dětmi a necítí se dostatečně zralí na provedení zavazujících rozhodnutí a kroků směřujících k vývojové fázi dospělosti. S tím mohou být spojeny pochybnosti o svých schopnostech, v některých případech přítomné do takové míry, že vedou až ke stavům deprese.

Období nastupující dospělosti je zároveň typické hledáním sebeuspokojení v důležitých částech svého života, což není snadné nalézt, zvláště v životní fázi, která nemá žádné

„směrnice“ k tomu, jak by se jedinec měl chovat, aby sebenaplnění dosáhl. Mladí lidé procházející krizí mladého věku zmiňovali absenci sebenaplnění ve svých životech poměrně často. Zároveň je možné si všimnout, že se vyskytují i jedinci, kterým tradiční společenské cíle dostatek uspokojení nepřinášejí. Z několika výpovědí bylo také patrné, že v určitých případech součástí krize mladého věku je pocit nedostatečného uspokojení skrze dosahování tradičních milníků měřících úspěch, zejména potom skrze materiální statky.

Nejvýraznější subkategorií byly zřejmě obavy z budoucnosti, které se vyskytují v průběhu krize mladého věku. Tyto obavy pramení zejména z nerozhodnosti, jaké volby má v této vývojové fázi jedinec učinit, aby našel sebenaplnění. Rozhodování je následováno obavami, že pokud tyto volby neučiní/případně zvolí „špatné“, nikdy nedosáhne v plné dospělosti sebenaplnění. Obavy z budoucnosti se zdály přítomné u všech mladých lidí procházejících krizí mladého věku, nicméně byly ještě zesílené v případě, kdy měl jedinec pocit, že v zásadních oblastech života již předtím nebyl úspěšný. Toto vědomí dále prohlubovalo pocity nedostatečnosti a sebezpochybnění.

Několik účastníků výzkumu také uvedlo, že zdrojem obav z budoucnosti jsou jejich očekávání, která jsou poměrně ambiciózní. Vědomí, že dostat těmto očekáváním nebude jednoduché, v nich vyvolává pocit úzkosti. Velké naděje u mladých lidí v období nastupující dospělosti rozebírá i Arnett. Ten tvrdí, že mileniálové – a vlastně mládež v post-industriálních společnostech obecně – má od života mírně jiné očekávání v porovnání s předchozími generacemi, a tím je právě hledání uspokojení. Mladí lidé sice chtějí dosáhnout v podstatě tradičních cílů, ale zároveň jsou zavázáni sami sobě a svému uspokojení. To se projevuje ve zvýšení očekávání u různých životních oblastí. Například cíl získat práci již není jenom otázkou sehnání pracovní pozice, jejímž hlavním účelem je zejména získání peněz na živobytí. Hledá se kariéra, která jedince duševně uspokojí a naplní a zároveň dostatečně materiálně zajistí [2004: passim]. Zásadní oblasti života, ve kterých mladí lidé toto sebenaplnění a uspokojení hledají, jsou kariéra, finance, bydlení a vztahy.

2.2.4 Kategorie Zásadní oblasti života

Odborníci zabývající se krizí mladého věku se shodují v názoru, že období mladého věku je velmi náročné i kvůli tomu, že jedinec musí udělat mnoho důležitých trvalých rozhodnutí a

kroků, která významně ovlivní jeho následující životní etapu - plnou dospělost. Tyto volby a kroky se musí učinit zejména ve 4 výše zmíněných oblastech 1) kariéra 2) finance 3) bydlení 4) vztahy. V průběhu výzkumu bylo zjištěno, že dotazovaní byli výrazně nespokojeni se svým životem alespoň v jedné z těchto oblastí. Přestože jsou analyzovány jednotlivé oblasti života odděleně, tento krok byl učiněn spíše pro udržení přehlednosti. Jednotlivé oblasti se vzájemně prolínají, což je viditelné na citovaných výpovědích respondentů.

2.2.4.1 Subkategorie Kariéra

Kariéra poměrně překvapivě pro většinu dotazovaných nebyla přílišným zdrojem nesnází. Zásadní potíže v této oblasti se objevily pouze u dotazované, která vystudovala velmi specifický obor, Magdy (24 let):

„Dokončuju JAMU v oboru režie a jsem s tím výběrem fakt spokojená, mam divadlo hrozně ráda a to studium bylo super, ale práce je fakt hrozně problém Je jí málo, je to hrozně malej obor, je šíleně obtížný něco v tom oboru získat. Zvláště, když seš čerstvě po škole a nemáš praxi. Takže dělám pro jednu cestovku a mam z toho trochu depky, protože je to prostě hrozný, ta práce, kde dělám fakt mechanický věci nezáživný, ale i ten fakt, že se nemůžu dostat k tomu oboru, co chci.“

Zatímco pro Magdu je těžké sehnat práci, která by odpovídala jejímu vzdělání a zaměření, Radka (23let) také čelí mírným těžkostem v oblasti kariéry, spojených však spíše s nevědomostí, jakému typu práce by se chtěla věnovat:

„Ted' mám takovej spíš prozatímní job... budu si hledat něco novýho. Sice nevím přesně co, což mě trochu děsí, ale myslím, že až to zjistím, tak to nějak dopadne.“

Radka vystihla ve svém komentáři pocit, který zažívalo více dotazovaných – přestože si nebyla jistá, zda její současná pracovní pozice bude dlouhodobá, je si poměrně jistá, že v případě potřeby sežene jinou pracovní pozici. Podobný názor byl zopakovaný několikrát, také se našlo mnoho dotazovaných, kteří byli se svou prací spokojeni, oblast kariéry se tedy ukázala jako poměrně bezproblémová.

2.2.4.2 Subkategorie finance

Finance se ukázaly jako více problematická oblast, většinou však byly spojované s kariérou a tedy i přesvědčením dotazovaných, že by mohli sehnat lépe finančně ohodnocené zaměstnání, kdyby byli hluboce nespokojeni. Našlo se však i několik dotazovaných, kteří sice se stavem svých financí spokojeni nebyli, avšak za neuspokojivý stav obviňovali své schopnosti, tak jako 26letá Irena:

„Studuju vejšku a u toho pracuju na ministerstvu, tam jsem spokojená, chtěla bych se tomu věnovat a tak mam aspoň něco, jediná chyba je to, že mi moc nevychází peníze. Ale spíš nejsem schopná hospodařit. Někdy mam z toho deprese, nejsem prostě schopná hospodařit, dostanu výplatu, rychle ji utratím, pak z toho mam depku a jdu a utracím další prachy, abych na to zapoměla a tak se to stupňuje a musím si půjčovat prachy od rodičů a takhle to jde až do další výplaty a já se pak úplně nenávidím a nenávidím i svůj život (...) nedovedu si představit, že bych jednou měla být samostatná jednotka a třeba si ušetřit na vlastní byt.. takže obecně bych asi byla raději, kdybych měla víc peněz“

Finance jsou pro Irenu zdrojem těžkostí. To, že neumí dostatečně úsporně zacházet s penězi, a musí tedy částečně záviset na pomoci rodičů, v ní vyvolává sebe-nenávisné pocity. Navíc si nedovede představit, že by v nějaké chvíli měla přestat spoléhat na rodiče a sehnat si sama materiální zajištění, jako například vlastní bydlení. Finanční závislost na rodičích jako příčinu stresu a zpochybnění vlastních schopností zmínilo ve výzkumu více dotazovaných.

2.2.4.3 Subkategorie Bydlení

Bydlení se ukázalo jako problematická oblast téměř pro všechny dotazované – zejména pak pro ty, kteří bydlí v nájemních bytech ve velkých městech, jako Praha, Brno či Plzeň. Příkladem může být zkušenost Aleny (26 let), která žije a pracuje v Praze:

„Já se úplně cejtim zrazená tou...společností, vlastně. Mám pocit, že jsem dělala všechno správně, vystudovala jsem vejšku, našla si práci. A skončila jsem v bytě se 3 spolubydlícíma, v jednom pokoji, bez možnosti se kamkoliv posunout dál.. prostě co mam teďka dělat? Byt si nekoupim, ani nepronajmu a bez toho se prostě dál posunout nemůžu.. I kdybych se

chtěla sestěhovat s přítelem a založit rodinu, tak prostě nemůžu.. A nevím, kdy se tohle změní. Myslela jsem, že po dostudování vejšky budu mít úplně jiný možnosti.

Alena vnímá nedostatek možností, jak si zajistit vlastní bydlení jako „zradu“ – přestože totiž následovala vytyčené životní milníky, jako dokončení vysoké školy a úspěšné nastartování kariéry, stejně není schopná si zajistit vlastní bydlení. To vnímá jako velmi limitující pro svůj další život, protože se cítí uzavřena v mezi fází mezi dětstvím a dospělostí, kdy fakt, že bydlí se spolubydlícíma v sdíleném bytě, jí neumožňuje posunout se dál do plné dospělosti; dalo by se tedy říct, že se nachází v typu krize mladého věku „vyloučení“, jak ho definoval Robinson [2018]. Podobně jako Alena vnímá situaci mnoho dalších respondentů, například Klaus (28 let):

„To, že nemám byt, mě hrozně trápí. Přijde mi, že je to jedna z věcí, které je fakt jako fundamentální pro tvůj život. Babička a rodiče mi někdy říkali ‚jé, tak až si najdeš práci, tak si asi vezmeš i hypotéku na nějakou byt‘, ale s těma cenama a hypotékama je to dneska fakt děsný, prostě si to nemůžu vůbec dovolit. A bez tohohle zásadního kroku budu muset asi už navždycky žít se spolubydlícíma jako nějakou věčnou teenager ... vlastní byt si stejně asi nikdy nebudu moct dovolit.. leda bych po zbytek života jedl suchou rejži, já i moje děti. Tak sorry, že si rači za ty peníze někam zajdu, nebo jedu na dovolenou. Ale fakt to není tak, že bych si nemohl dovolit bydlení kvůli tomu, že bych si moc často dával avokádový toasty a všechny prachy utrácel za to a dost mě štve, že přesně tohle si moje rodina myslí“

Kromě toho, že je pro Klause těžké zajisti si vlastní bydlení, které vnímá jako fundamentální součást dospělého života, vnímá i problémy, které jsou k tomu přidružené. Očekávání členů jeho rodiny, že si nějakou nemovitost opatří a jejich nesouhlas s Klausovým životním stylem, který jeho rodina vnímá jako rozmařilost a příčinu jeho nedostatečné materiální zajištěnosti je pro něj frustrující. Naráží na rozdílné vnímání, kdy jeho rodina vyjadřuje nesouhlas se způsobem, jakým utrácí peníze, jelikož se jim zdá, že neúměrné množství jeho prostředků směřuje k zábavě, namísto toho, aby investoval do nemovitosti. Klaus však tvrdí, že pořídit si vlastní bydlení je pro něj natolik nedostupné, že na tento cíl v podstatě rezignoval a zbývající peníze tedy investuje jinam. Výpověď Klause byla citována z toho důvodu, že podobným způsobem vnímá situaci bydlení více respondentů – ačkoliv je

fundamentálně důležité, nemohou si ho v současné době dovolit a finanční prostředky, které ušetří, investují do jiných oblastí, což se může setkávat s nepochopením zejména u předchozích generací rodinných příslušníků.

K cenám bydlení se vyjádřila také Radka (23 let), která spokojeně bydlí se spolubydlícími, ovšem ceny nájmu bytů by mohly tento stav změnit:

„Jestli to takhle půjde dál, budu se muset odstěhovat k rodičům“

2.2.4.4 Subkategorie Vztahy

Pravděpodobně nejvýznamnější, pro dotazované velmi problematickou oblastí, se ukázaly být vztahy. Problémy, které v této oblasti mladí lidé zažívají, přibližuje 25letá Klára, která momentálně není v partnerském vztahu:

„Partner je v životě hrozně důležitý, všude to vidíš, všechny ty romantický filmy, který ti říkají, že jakmile s někým chodíš, tak se ti vyřeší všechny problémy... což je samozřejmě blbost, ale určitě seš šťastnější. Ale já už hrozně dlouho nemůžu nikoho najít. A je to věc, která mě děsí, protože nemůžeš přeci jen tak lusknout prstama a najednou se někdo objeví. Musíte si nějak sedět, protože když to tam není, tak se stejně rozejdete. Jenže co když toho člověka nenajdu? A budu po zbytek života sama anebo budu s někým hrozným, jen abych s někým byla, ale to taky není řešení, protože to ti štěstí nepřinese a já se bojím, že po zbytek života budu kvůli tomu v podstatě nešťastná. Taky ho musíš najít nějak včas, pokud chceš třeba mít děti.“

Klára přikládá partnerským vztahům velkou důležitost – dokonce má pocit, že pokud se jí nepodaří seznámit se s odpovídajícím partnerem, bude „po zbytek života kvůli tomu v podstatě nešťastná“. Pocity úzkosti u ní pramení z nejistoty, že tohoto partnera nikdy nepotká. Klářin komentář byl velmi výstižný i z pohledu dalších dotazovaných – téměř každý respondent, který nebyl v partnerském vztahu, vyjádřil přesvědčení, že partnerský vztah je klíčový pro šťastný život a také obavu, že nenajdou partnera, se kterým by mohli vést fungující, naplňující vztah.

Problémům ovšem čelí i Honza (28 let), který je ve vztahu se současnou přítelkyní zhruba 2 roky:

„Chodím sice s mou přítelkyní už docela dlouho, ale nejsem si jistý, jestli je to to, co chceme oba do budoucnosti.. Ale zase se rozejít a někoho hledat, to je hrozně nejistý. Obě ty řešení jsou špatný a já nevím, co mám dělat“

Honza si tedy, přestože je v poměrně vážném partnerském vztahu, není zcela jistý svou volbou. Na druhou stranu, obává se nejistoty, které by musel čelit, kdyby se rozhodl v tomto vztahu nepokračovat a hledal něco jiného.

2.2.4.5 Subkategorie Dílčí shrnutí Zásadních oblastí života

U krize mladého věku byly identifikovány 4 hlavní oblasti, ke kterým se většinou upínají obavy mladých lidí. Tyto oblasti jsou kariéra, bydlení, finance a vztahy.

Co se týče kariéry, u dotazovaných v tomto výzkumu nebyly zaznamenány velké obavy v oblasti kariéry, které jsou v průběhu krize mladého věku teoreticky běžné. Pokud dotazovaní měli pocit, že jim současné pracovní umístění příliš nevyhovuje, dávali najevo i přesvědčení, že změnit jej by nebylo příliš obtížné. Předpokládám, že absence obav spojených s kariérou je způsobena specifickými podmínkami České republiky. Ta je, co se týče kariérních vyhlídek mladých lidí, díky rekordně nízké nezaměstnanosti³⁰ poměrně optimistické místo. V porovnání s jinými regiony patří k zemím s velmi nadprůměrnou situací na trhu práce pro mladé, a to zejména v regionech Praha a Jihovýchod [Kopáček, Horáčková 2018: 83]. Dá se tedy předpokládat, že obavy v této oblasti jsou u dotazovaných utlumeny mimořádně příznivou regionální situací v Česku. Přesto se objevily negativní pocity spojené s touto oblastí, a to u dotazované, jejíž kvalifikace se pohybovala v uměleckém poli, kde je situace na trhu práce velmi specifická. V tomto případě potom může být kariéra, či její absence, zdrojem negativních emocí.

³⁰ K 1.5.2019 uváděl Eurostat hodnotu nezaměstnanosti v ČR na 1,9 %

Finance byly mírně komplikovanější oblastí než kariéra. Přestože pro většinu dotazovaných kariéra nebyla hlavním zdrojem úzkostí, vycházení s penězi se ukázalo jako problematičtější pro více z nich a v případě nedostatečného finančního plánování vedlo až k sebezpochybnování jedince a také obavám, jak jedinec zvládne „dospělý život“, jehož důležitou součástí je i finanční plánování. Nevyrovnaný rozpočet také vedl k prodloužení doby závislosti na rodičích, pocitům provinilosti a k dalšímu zpochybnování jedincových schopností.

Bydlení bylo vnímáno jako faktor, který dotazované velmi tíží. Vysoká cena za bydlení, která byla většinou zmiňována, jim často zabraňuje posunout se do „dospělého života“ vlivem toho, že stále musí sdílet svůj osobní prostor se spolubydlícími. K tomuto fenoménu odkazuje Robinson [2018], když definoval typ krize mladého věku Vyloučení, která je charakteristická tím, že jedinec z nějakého důvodu není schopen vstoupit do období plné dospělosti, a to navzdory tomu, že by si to přál. Ve výpovědích respondentů nebylo zřetelné, že by absence vlastního bydlení vedla k sebezpochybnění – ne schopnosti jedince, ale velmi nepříznivá tržní situace pro kupce byla vnímána jako faktor zodpovědný za nedostupné bydlení. Bydlení se tedy projevilo jako zdroj stresu, který zvyšoval obavy z budoucnosti, ale nevedl k vysokému sebezpochybnění. To je poměrně snadno pochopitelné v kontextu České republiky, kde ceny nemovitostí jsou v současné době poměrně vysoké, zvláště potom ve velkých městech, zejména pak v případě Hlavního města Prahy, které prochází bytovou krizí [Divíšek 2018].

Vztahy se ukázaly být faktorem, který mnoho účastníků výzkumu vnímalo jako rozhodující oblast pro budoucí sebenaplnění. Toto vědomí bylo zároveň velmi stresující, protože podle většiny dotazovaných je sice vhodný partner velmi zásadním prvkem pro spokojený život, nicméně pro nezadané dotazované, případně pro zadané dotazované v partnerském vztahu bez dlouhodobé perspektivy, bylo toto vědomí spojeno s obavou, zda takového partnera naleznou. Obava o nalezení vhodného partnera se zároveň jasně ukázala i v jiných oblastech – například v podkategorii „příliš mnoho možností“, kde dotazovaní vyjadřovali obavu, že pokud se v průběhu svých 20. let zaměří na alternativní rozhodnutí, oblast vztahů a budoucí rodiny by tím mohla utrpět. Tyto pocity v oblasti vztahů odpovídají obecné teoretické představě o tom, čím mladí lidé ve vyspělých společnostech dnes prochází. Díky

prodlužující se etapě mládí se stalo dominantní strategií v oblasti partnerských vztahů vyčkávat na vhodného partnera, se kterým se vzájemná kompatibilita následně „testuje“ společnou kohabitací. Dobrá dlouhodobá slučitelnost partnerů se tedy stala víceméně podmínkou [Atwood, Schultz 2008: 239]. Vyčkávání jde ovšem ruku v ruce s nejistotou, zda dopadne tak, jak by si jedinec přál, přičemž tato nejistota je v tomto období charakteristická [Arnett 2004: kap. 1].

I v této oblasti se však nabízela otázka, zda se spokojit s partnerem, který není s jedincem zcela kompatibilní, ale je „dostupný“, nebo se ho vzdát a vyčkávat na vhodnějšího. Druhá možnost jde ovšem opět ruku v ruce s nejistotou, zda opravdu někoho takového najdou.

2.2.5 Kategorie Sociální média a porovnávání se s ostatními

Poslední kategorií, která v průběhu výzkumu vyšla jasně na povrch, byl pocit neúspěchu v porovnání s ostatními vrstevníky. Toto srovnávání je významně usnadněno nárůstem technologií a sociálních sítí, což je jedna ze společenských změn, které od poměrně útlého dětství působí na současnou mladou generaci a současně jeden z hlavních atributů, který jejich život tak výrazně odlišuje od životů předchozích generací.

Sociální sítě, jejichž rozmach jde ruku v ruce s rapidním nárůstem technologií, jsou kategorie, která se objevila bez výjimky v každém ze 14 rozhovorů, které byly v rámci tohoto výzkumu provedeny. Vzhledem k množství vyjádření na toto téma a k jejich relativní podobnosti byly vybrány dvě citace, které svým smyslem vystihují hlavní myšlenkové tendence dotazovaných, a to citace Aleny (26 let) a Heleny (24 let), v tomto pořadí:

„Někdy si otevřu Instagram (sociální síť, pozn. aut) a mam z toho fakt depku. Všichni moji kamarádi se zdají, že maj život úplně vyřešenej. Jedna moje bejvalá spolužačka bydlí v Koreji, našla si tam přítele a bude se vdávat. Prej i plánujou co nejdřív mít dítě. Já jsem zatím pořád v Praze, bez stabilního vztahu, bydlím v jednom malým pokoji na Stodůlkách a nemam žádnou představu o tom, co bych měla v životě dělat. Přijde mi to jako dost dobrej důvod, proč se cejtit, že jsem v životě udělala něco špatně.“

Zatímco Alena není zcela spokojena se stavem svého života, vidí na sociálních sítích své

vrstevníky, kteří se zdají úspěšní v čelení výzvám dospělosti. To v ní vyvolává pochyby, zda nečinila ve svém životě chybné volby, jelikož se oproti jiným lidem jejího věku cítí pozadu. O podobných pocitech mluví i Helena (24).

„A někdy si připadám fakt nešťastná a nevím, co mám dělat se svým životem, abych byla v pohodě a pak si otevřu Facebook a vidím, že všichni ostatní se maj dobře, takže prostě já musím dělat něco špatně“

„Dělat něco špatně“ bylo ve výzkumu poměrně často užívané sousloví, které bylo většinou použito právě v kontrastu stavu života dotazovaného a relativních úspěchů jeho vrstevníků. Porovnávání se s vrstevníky bylo častou součástí výpovědí respondentů. Většinou byly v této souvislosti zmiňovány i sociální sítě, prostřednictvím kterých účastníci výzkumu většinou získávali o svých vrstevnících informace. Výsledkem sebeporovnávání bylo prohloubení negativních pocitů, zejména ve chvíli, kdy měli dotazovaní pocit, že jejich vrstevníkům se daří lépe než jim samotným.

2.2.5.1 Dílčí shrnutí kategorie Sociální sítě

Rozmach technologií a s nimi i masové rozšíření sociálních sítí jsou zodpovědné za to, že značná část sociálního života - zejména u mladých lidí - se odehrává právě zde. Sociální sítě mimo jiné umožňují mladým lidem podrobnější přehled o větším počtu jejich vrstevníků – a zároveň poskytují mnoho velmi snadných příležitostí pro neustálé srovnávání se s nimi. Pokud navíc vezmeme v úvahu, že sociální sítě jsou ve velké míře spíše idealizovanou verzí života jedince, kde uživatelé sdílí zejména pozitivní aspekty svého života, může poměrně lehce dojít k tomu, že při porovnávání se mohou životy jistých jedinců na sociálních sítích zdát šťastnější, úspěšnější a spokojenější, než reálné životy jiných [Shallcross 2016: 37]. Negativní pocity díky času strávenému na sociálních sítích potvrzuje i studie Vogela, jejímž výsledkem bylo zjištění, že takto strávený čas má negativní dopad na sebeúctu a sebehodnocení jedince. Vzhledem k tomu, že porovnávání na sociálních sítích probíhá zejména směrem vzhůru – tzn. jedinec má tendenci srovnávat se s relativně úspěšnějšími lidmi – je velmi jednoduché se po tomto přirovnání začít cítit neadekvátně a méně schopně, zakusit pocit relativního neúspěchu v porovnání s dalšími jedinci, kteří sdílejí okamžiky ze svého života na sociálních sítích [Vogel 2014: 217 – 220].

To poměrně lehce může vést k prohloubení nebo dokonce vytvoření pocitů nedostatečnosti a selhání, které jsou součástí krize mladého věku. Je tedy jasně viditelné, že sociální sítě mohou krizi mladého věku, zejména její atributy jako sebezpochybění, posílit, v některých případech pravděpodobně i vyvolat. Jejich vliv je každopádně značný.

2.3 Shrnutí a interpretace dat

Krise mladého věku se mezi mladými Čechy projevila zejména obavami z budoucnosti, nerozhodností, jakým směrem by měl jejich život směřovat a pochybami o vlastních schopnostech a životních volbách. Hlavním zdrojem nejistoty a obav se ukázalo být anomické období nastupující dospělosti, které neposkytuje přesný normativní návod, jakým způsobem by jedinec tato léta měl prožít a jak by měl uskutečňovat svá rozhodnutí.

Mladí lidé tedy mezi jinými čelili zejména rozhodnutí, jakým směrem se má jejich život v této době ubírat, přičemž se rozhodovali mezi více tradičním směrem, charakteristickým zejména soustředěním se na přijetí závazků vedoucí k životní fázi plné dospělosti, nebo alternativním směrem, závazky oddalujícím, využívajícím plně možností, které díky společenským změnám v postindustriálních společnostech mladý člověk má. Obě volby však s sebou nesly pochybnosti a obavy.

Anomické období nastupující dospělosti nedisponuje navíc zkušeností předchozích generací, která by mohla orientaci v tomto období mladým lidem usnadnit. Tento nedostatek si mladí lidé často uvědomovali v souvislosti s rozhodováním se o směru svého života. Přestože politická a společenská situace se liší, mladí lidé často cítí, že na jejich způsob života je vyvíjen normativní společenský nátlak ze strany předchozí generace – pro dnešní mileniály ztělesněné zejména rodiči nebo prarodiči. Tento tlak pak může vést k pocitům stresu, nejistoty a ještě většímu zpochybnění svých voleb. Může tedy dojít k ještě větší psychické destabilizaci jedince.

Psychická nestabilita a prožívání negativních pocitů byly pro krizi mladého věku příznačné. Obavy z budoucnosti, spojené s břemenem životních voleb jedince, byly všudypřítomné. Tyto obavy byly navíc vyostřené vědomím, že období, kterým mladí lidé nyní prochází, je velmi důležité pro život člověka z dlouhodobého hlediska, jelikož se očekává, že učiní volby, které přetrvají do plné dospělosti. Tíha tohoto vědomí byla zvýšena pocitem sebezpochybnosti. Mnoho dotazovaných se identifikovalo s anomickou fází nastávající dospělosti, která je charakteristická tím, že se jedinci necítí jako plní dospělí. To může vést k dalším pochybám, zda jsou dostatečně zkušení a vyzrálí, aby mohli učinit uspokojivá

rozhodnutí, zvláště v situaci, která neposkytuje žádný normativní návod. Pochybnosti o jedincově schopnostech se nadále prohloubily ve chvíli, kdy měl pocit, že již provedl kroky směrem k plné dospělosti, které mu ale nepřinesly očekávané sebenaplnění. Pocity neúspěchu, hledání sebenaplnění a jeho absence v zásadních oblastech života jedince byly další výrazně negativní pocity, které se ve výzkumu projeví jako značná součást krize mladého věku.

Sociální média mohou negativní pocity zakoušené mladými lidmi procházejícími krizí nadále prohlubovat, v některých případech pravděpodobně i vyvolávat. Porovnávání se se svými vrstevníky, zejména pak s těmi zdánlivě „úspěšnějšími,“ ke kterému sociální média poskytují platformu, vedlo k zvýšeným pochybám o sobě a svých schopnostech, ale zejména o svých životních volbách.

Výše zmíněné zkušenosti mladých lidí s krizí mladého věku v zásadě odpovídají teoriím, jak je představilo několik akademiků [srov. Atwood, Schultz 2008; Ráczová, Zibrinyová 2016; Robinson 2015a; 2015b; 2019]. Situace v České republice tak odpovídala jiným ekonomicky vyspělým zemím, kde se fenomén tohoto typu krize zkoumal, což se ovšem dalo předpokládat [viz. Ráczová, Zibrinyová 2016]. Mírné rozdíly se promítly zejména do oblasti kariéry, kde - na rozdíl od jiných zemí – čeští mileniálové zažívají menší míru úzkosti, což je pravděpodobně dané příznivou situací na trhu práce v Česku. Naopak velmi komplikovanými životními oblastmi, generujícími pocity úzkosti a obav z budoucnosti, byly vztahy a bydlení, přičemž zejména v oblasti bydlení se mohly projevit velmi rozdílné zkušenosti spojené s politickým režimem a materiálním zabezpečením mezi dnešními mladými lidmi a generací jejich rodičů, které vedly k nepochopení.

Závěr

Ačkoliv konsenzus na samotnou existenci krize mladého věku v současném akademickém světě není jednoznačný, tato práce si neklade za cíl rozhodnout, zda tato krize existuje, či nikoli. Klade si za cíl nejdříve fenomén teoreticky popsat a poté zjistit, jaká je zkušenost mladých lidí z České republiky, kteří prochází úzkostlivými stavy, které by se daly podle akademických a populárně naučných děl označit jako krize mladého věku.

Práce přibližuje společenské změny, které nastaly v postindustriálních společnostech v několika posledních desetiletích a umožnily tak vzniku období nastupující dospělosti. Toto období je mezi jinými typické svým anomickým charakterem, velkým množstvím příležitostí, absencí společenské regulace a výskytu vysoké míry nejistoty a úzkosti u jedinců procházejících tímto obdobím.

Tyto prvky období nastupující dospělosti jsou zodpovědné za vznik krize mladého věku. Diplomová práce čtenáře seznamuje s vývojem tohoto fenoménu jako společensko-vědního konceptu s počátkem v populární literatuře a také s jeho charakteristikami a dosavadními poznatky, které jsou o tomto tématu známé. Zároveň se věnuje generaci mileniálů, která je v současné době s krizí mladého věku spojována.

Kvalitativní výzkum, který byl v rámci této práce proveden, odpovídá na výše zmíněnou otázku, co prožívají čeští mileniálové procházející krizí mladého věku. Zjišťuje, že se jedná zejména o krizi identity, nastupující v období, které je charakteristické absencí normativních pravidel upravujících chování a volby jednotlivců. Mladý člověk, nacházející se ve vývojovém stupni mezi adolescencí a plnou dospělostí, se potýká s nedostatkem normativních pravidel a s rozdílnou historickou zkušeností předchozích generací, zatímco se snaží orientovat mezi mnoha dlouhodobými volbami, jejichž důsledky determinují průběh fáze plné dospělosti. Tento proces je navíc většinou provázen různě závažnými stavy nejistoty, úzkosti a sebezpochybnění.

Přestože hlavní charakteristiky krize mladého věku mezi českými mileniály se nezdají být příliš odlišné od zkušenosti ze zahraničí, přirozeně existují i regionální specifika. Rekordně

nízká nezaměstnanost v ČR se promítla do snížení pocitů nejistoty mladých lidí v oblasti kariéry, zatímco vysoké ceny domů a bytů převážně ve velkých městech negativně ovlivnily jejich pocity v oblasti bydlení. Výrazně jiná zkušenost předchozích generací nejen se společenskou, ale i s politickou situací mohla v některých případech prohloubit generační konflikt a utvrdit mladého člověka v názoru, že se nachází v situaci, která z historicko-sociálního hlediska nemá obdoby, což zvyšuje nejistotu, jak se v tomto období orientovat.

V Česku se v současné době nachází zhruba 700 tisíc mladých lidí, kteří bezprostředně spadají do věkové kategorie, která je nejvíce ohrožena krizí mladého věku. Pokud však přijmeme tezi, že tato krize je výsledkem trvalých společenských změn v ekonomicky vyspělých společnostech, bude se tento fenomén týkat i nadcházejících generací. Je tedy zřejmé, že akademická sféra by měla vyvinout úsilí, aby podrobněji prozkoumala období nastupující dospělosti a fenomény s ním spojené, jelikož ty se přímo týkají velkého množství lidí, jejichž část života, zejména pak 20. léta, se výrazně liší od života předcházejících generací.

V závěru si dovoluji osobní poznámku. Zkoumání období nastupující dospělosti a krize mladého věku by podle mého názoru bylo prospěšné i z celospolečenského hlediska. Marc McCrindle [2014] tvrdí, že největší hrozba rozdělení v ekonomicky vyspělých společnostech netkví v genderových, rasových, ekonomických nebo snad technologických nerovnostech, nýbrž spočívá v prohlubování mezigenerační propasti na základě výrazně odlišné společenské zkušenosti a následném mezigeneračním štěpením. Prozkoumání anomického životního období nastupující dospělosti a kulturně podmíněných fenoménů, jako je krize mladého věku, které se v předchozích generacích nevyskytovaly, může být prvním krokem k poznání žité zkušenosti mladých lidí a snad i k většímu mezigeneračnímu porozumění.

Summary

This diploma thesis introduces an emerging social phenomenon, the „quarter-life crisis“. The theoretical part describes the social change that enabled this phenomenon to emerge and summarizes available academic knowledge on the topic. Furthermore, it deals with the generation of Millennials who are currently associated with the crisis.

The thesis includes a qualitative research on the quarter-life crisis among Czech Millennials and their experience with this phenomenon. The results of this research offer new insight into the ways young people cope with the anomic period of emerging adulthood that is responsible for the origin of the quarter life crisis. It is concluded that the individuals experiencing this crisis encounter a strong sense of normlessness, confusion and fear of the future, connected to the four crucial parts of individuals' lives – career, finances, housing and relationships.

Použitá literatura

Arnett, J. 2001. Conception of the Transition to Adulthood. *Journal of Adult Development* [online] 8(2) [cit. 9.10.2018]. Dostupné z: http://www.jeffreyarnett.com/articles/Arnett_2001_JAD.pdf.

Arnett, J. 2004. *Emerging Adulthood: The Winding Road from the Late Teens through the Twenties*. New York: Oxford University Press.

Arnett, J. 2006. G Stanely Hall's Adolescence: Brilliance and Nonsense. *History of Psychology* [online] 9(3) [cit. 8.4.2019]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/6646521_G_Stanley_Hall's_Adolescence_Brilliance_and_nonsense.

Atwood, J., Scholtz, C. 2008. The Quarter-life Time Period: An Age of Indulgence, Crisis or Borth?. *Contemporary Family Therapy* [online] 30(4) [cit. 8.5. 2019]. Dostupné z: <http://web.a.ebscohost.com.ezproxy.is.cuni.cz/ehost/resultsadvanced?vid=15&sid=cf5934bb-b552-4e1b-aeaa-5b45f7cae75f%40sessionmgr4008&bquery=quarter+life+crisis+AND+indulgence&bdata=JmRiPWFzbiZkYj11Zm9mZGI9bm90JmRiPTnaCZkYj1oc2kmZGI9bGdzJmRiPXBvaCZkYj1id2gmZGI9c2loJmRiPXMzaCZkYj1oZXYmZGI9bGxzJmRiPWx4aCZkYj1tc24mZGI9bWRjJmRiPXMzaCZsYW5nPWZzJnR5cGU9MSZzZWZyY2hNb2RlPVN0YW5kYXJkbnNpdGU9ZWZWhvc3QtbGl2ZQ%3d%3d>.

Ben Ishtai, S., Stanley, T. 2017. Millennials in Crisis: Myth-busting Millennial Debt Narratives. *Osgoode Hall Law Journal* [online] 54(4) [cit. 5. 4. 2018]. Dostupné z: <http://web.b.ebscohost.com.ezproxy.is.cuni.cz/ehost/detail/detail?vid=15&sid=f5c94a1c-3c14-4057-906c-6f7018f41037%40sessionmgr103&bdata=Jmxhbmc9Y3Mmc2l0ZT1laG9zdC1saXZl#AN=125930238&db=lgs>.

ČSÚ.2018. *Věkové složení obyvatel k 1.1.2018* [online] [cit. 5.5.2019]. Dostupné na: <https://www.czso.cz/documents/10180/91917716/1300641901.pdf/b6fa7e0f-25d1-44c2-9d24-f29b42f41ffb?version=1.0>.

Daily Mail Reporter. 2018. We're having a quarter-life crisis, moan six in ten millennials. *Daily Mail* [online] [cit. 4. 4. 2018]. Dostupné z: <http://web.a.ebscohost.com.ezproxy.is.cuni.cz/ehost/detail/detail?vid=4&sid=cf5934bb-b552-4e1b-aeaa-5b45f7cae75f%40sessionmgr4008&bdata=Jmxhbmc9Y3Mmc2l0ZT1laG9zdC1saXZl#AN=128414539&db=bwh>.

Divíšek, M. 2018. Ceny nových bytů v Praze dále rostou. *Pražský deník* [online] 23. 10. 2018 [cit. 4.5.2019]. Dostupné z: <https://prazsky.denik.cz/podnikani/ceny-bytu-v-praze-stale-rostou-prumerny-byt-vyjde-na-sest-a-pul-milionu-korun-20180725.html>.

Dunkel, C. Sefcek, J. 2009. Eriksonian Lifespan Theory and Life History Theory: An Integration Using the Example of Identity Formation. *Review of General Psychology* [online] 13(1): 13-23 [cit. 15.3. 2019]. Dostupné z: https://www.academia.edu/5669651/Eriksonian_Lifespan_Theory_and_Life_History_Theory_An_Integration_Using_the_Example_of_Identity_Formation.

Kali, R. 2017. *Conquering Your Quarter-life Crisis: How to get your Shit Together in your 20s*. Londong: Thought Catalog Books.

Kopáček, M., Horáčková L. 2018. Mladí lidé a trh práce: Případová studie regionů v zemích Visegrádské čtyřky. In Klímová, Žítek (eds.) *XXI. mezinárodní kolokvium o regionálních vědách*. Sborník příspěvků [online]. Brno: Masarykova univerzita [cit. 10.4.2019]. Dostupné z: <https://www.econ.muni.cz/do/econ/soubory/katedry/kres/4884317/proceedings2018-articles/2018-009.pdf>.

Košdy, M. 2017. *Emerging Adulthood*. Brno: Masarykova univerzita. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/52837/fss_m/doplmová_práce_Milan_Kosdy.pdf.

Kruger, M., Saayman, M. 2015. Music Preferences of Generation Y. *Journal of Vacation Marketing* [online] [cit. 16.4.2019]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/277966592_Music_preferences_of_Generation_Y.

Lowrey, A. 2013. Do Millennials Stand a Chance in The Real World?. *The New York Times* [online] [cit. 1.4.2019]. Dostupné z: http://www.thealchemiagroup.com/wp-content/uploads/2013/10/Do-Millennials-Stand-a-Chance-in-the-Real-World_-NYTimes.com.pdf.

Macek, P., Bejček J., a kol. 2007. Contemporary Czech Emerging adults. *Journal of Adolescent Research* [online] [cit. 10. 4.2]. Dostupné z : https://www.researchgate.net/profile/Petr_Macek2/publication/254109555_Contemporary_Czech_Emerging_Adults_Generation_Growing_Up_in_the_Period_of_Social_Changes/links/5823004f08ae61258e3c6d4e/Contemporary-Czech-Emerging-Adults_Generation_Growing_Up_in_the_Period_of_Social_Changes.pdf.

Merton, R. 1938. Social Structure and Anomie. *American Sociological Review* [online] 3(5) [cit. 9.5.2019]. Dostupné z: https://www.jstor.org/stable/2084686?casa_token=JTtk0D-tjSQAAAAA:UkOCUGIlwEYCjLq8LvQNLIA-fhCphTGuQfp1bUQbJSsxmvox2sYBOMgZsnD-BKgXI_xHaXbgsqehRjSDfxfrNt74ZGosk2QGBDPIMFmA1356PZUKV8i5&seq=3#metadata_info_tab_contents.

McCrinkle, M. 2009. *The ABC of XYZ: Understanding Global Generations* [online]. Sydney: UNSW Press [cit. 24. 4. 2019]. Dostupné z: https://books.google.cz/books?id=BDPHKP31IQEC&printsec=frontcover&dq=editions:qz_Iq1Czbc8C&hl=cs&sa=X&ved=0ahUKEwib-tecoo_iAhXGxaYKHSvfC50Q6AEIKDAA#v=onepage&q&f=false.

Naderifar, M. 2017. Snowball Sampling: A Purposeful Method of Sampling in Qualitative Research. *Strides Devmed Education* [online] 14(3) [cit. 2.5.2019].
Dostupné z:
https://www.researchgate.net/publication/324590206_Snowball_Sampling_A_Purposeful_Method_of_Sampling_in_Qualitative_Research.

Nevins, J. 2019. „Someone Great review“. *The Guardian* [online] 18.4.2019. [cit. 9.10.2019]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/film/2019/apr/18/someone-great-review-another-run-of-the-mill-romcom-from-netflix>.

Ng, E., Schweitzer, L., Lyons, S. 2010. New Generation: Great Expectations: A field study of the Millennial Generation. *Journal of Business and Psychology* [online] 25(2): 281-292 [cit. 7.5.2018]. Dostupné z:
<https://link.springer.com/article/10.1007/s10869-010-9159-4>.

Robbins, A., Willner, A. 2001. *Quarter Life Crisis: The Unique Challenges of Your Twenties*. New York: Tarcher Perigee.

Robbins, A. 2004. *Conquering your Quarter-life Crisis: Advice from Twentysomethings Who Have Been There and Survived*. New York: Tarcher Perigee.

Robinson, O. 2013. The Hollistic Phase Model of Early Adult Crisis. *Journal of Adult Development* [online] 20 (1) [cit. 3.4.2019]. Dostupné z:
https://www.academia.edu/363328/The_holistic_phase_model_of_early_adult_crisis.

Robinson, O. 2015a. *Emerging adulthood, early adulthod and quarter-life crisis: Updating Erikson for the 21st Century* [online]. New York: Routledge [cit. 23.3.2019]. Dostupné z:
https://www.academia.edu/21107510/Emerging_adulthood_early_adulthood_and_quarter-life_crisis_Updating_Erikson_for_the_21st_Century.

Robinson, O. 2015b. Later-life Crisis: Towards a Hollistic Model. *Journal of Adult Development* [online] 22(1) [cit. 4.5.2019] Dostupné z:

https://www.researchgate.net/publication/272524755_Later-Life_Crisis_Towards_a_Holistic_Model.

Robinson, O. 2019. A Longitudinal Mixed-Methods Case Study of Quarter-Life Crisis During the Postuniversity Transition: Locked-Out and Locked-In Forms in Combination. *Emerging Adulthood* [online] 9(1) [cit. 4.4.2019]. Dostupné z:

https://www.researchgate.net/publication/323967290_A_Longitudinal_Mixed-Methods_Case_Study_of_Quarter-Life_Crisis_During_the_Postuniversity_Transition_Locked-Out_and_Locked-In_Forms_in_Combination.

Rossi, N., Mebert, C. Does a quarterlife Crisis exist?. *The Journal of Genetic Psychology* [online] 9: 141-151 [cit. 1.5.2019]. Dostupné z:

<https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/00221325.2010.521784?needAccess=true>.

Řicháček, T., Čermák, I. 2013. *Kvalitativní analýza textů: Čtyři přístupy* [online].

Brno: Masarykova univerzita [cit. 6.4.2019]. Dostupné z:

<http://www.opvk.fss.muni.cz/ikapsy/uploads/Kvalitativni-analyza-textu.pdf>.

Shalcross, L. 2016. Validating the Quarter-life Crisis. *Counselling Today* [online]

[cit. 1.5.2019]. Dostupné z: <https://ct.counseling.org/2016/04/validating-the-quarter-life-crisis/>.

Smith, J. Osborn, M. 2007. Evaluating the Contribution of Interpretative

Phenomenological Analysis. *Health Psychology Review* [online] 5(11): 9-27 [cit. 10.4.201]. Dostupné z:

file:///C:/Users/User/Downloads/2003_Smith_Osborn_IPAChapter.pdf.

Smith, T. 2015. Understanding the Millennial Generation. *Journal of Business Diversity* [online] 15(1) [cit. 9.10.2019]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/324922926_Understanding_the_Millennial_Generation.

Šutojová, M. 2018. Quarter-life Crisis – když krize přijde ještě před třicítkou. *Studenta.cz* [online] 21.5.2018 [cit. 8.5.2019]. Dostupné z: <https://www.studenta.cz/life/quarter-life-crisis-kdyz-krize-prijde-jeste-pred-tricitkou/r~af5185b05cc811e8a72bac1f6b220ee8/>.

Vogel, A., Roberts, J. Rose, P. Eckles, K. 2018. Social Comparison, Social Media and Self-Esteem. *Psychology of Popular Media Culture* [online] 3(4): 206-222 [cit. 5.5.2019]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/profile/Erin_Vogel3/publication/275507421_Social_comparison_social_media_and_self-esteem/links/55c2b71108aeb975673e47f6/Social-comparison-social-media-and-self-esteem.pdf.

Weber, J. 2015. Discovering the Millennials' Personal Values Orientation. *Journal of Business Ethics* [online] 142(3): 517-529 [cit. 15.4.2019]. Dostupné z: <https://link.springer.com/article/10.1007/s10551-015-2803-1#Sec8>.

Zibryniová, V., Ráčzová, B. 2016. Kríza mladého věku – nový fenomén?. *Psychologie a její kontexty* [online] 7(2) [cit. 4. 4. 2018]. Dostupné z: <http://web.b.ebscohost.com.ezproxy.is.cuni.cz/ehost/detail/detail?vid=19&sid=f5c94a1c-3c14-4057-906c-6f7018f41037%40sessionmgr103&bdata=Jmxhbmc9Y3Mmc2l0ZT1laG9zdC1saXZl#AN=122922329&db=asn>.

Zibrinyová, V., Ráčzová, B. 2014. Kríza mladého věku z pohľadu seberegulácie. *Proceedings of the Conference on Social Processes and Personality* [online] [cit. 5.5.2019]. Dostupné z: <http://web.a.ebscohost.com.ezproxy.is.cuni.cz/ehost/detail/detail?vid=7&sid=cf5934bb552/ae75f%40sessionmgr4008&bdata=Jmxhbmc9Y3Mmc2l0ZT1laG9zdC1saXZl>.

Seznam příloh

Příloha č. 1: Vybrané charakteristiky účastníků výzkumu (tabulka)

Jméno	Věk	Pohlaví	Vzdělání	Zaměstnání
Adam	26	M	UK - student	Student
Alan	27	M	Střední průmyslová škola- absolvent	Technický pracovník
Alena	26	Ž	UJEP - absolventka	Pedagožka
Helena	25	Ž	UK - studentka	Copywriterka
Honza	28	M	Gymnázium - absolvent	Realitní agent
Chris	26	M	VŠE - absolvent	Projektový manažer
Irena	26	Ž	VŠE - studentka	Evaluátorka projektů
Klaus	28	M	ČVUT	Grafický designér
Klára	25	Ž	VŠEM - studentka	Student
Lenka	29	Ž	VŠE - absolventka	Finanční manažerka
Lucie	25	Ž	UK - absolvent	Koordinátorka v neziskové organizaci
Magda	24	Ž	JAMU - studentka	Půl úvazek - zaměstnankyně cestovní kanceláře
Radka	23	Ž	MUNI - studentka	Půl úvazek - barmanka
Rita	24	Ž	Střední odborná škola sociálně správní - absolventka	Recepční

Teze diplomové práce

1. Předpokládaný název práce.

„Quarter-life crisis“ po Česku aneb Jak generace českých mileniálů čelí výzvam dospívání

2. Námět práce zahrnující formulaci a vstupní diskusi poznávacího problému

Quarter-life crisis je téma, které se v kontextu českých sociálně-vědních oborů začíná teprve etablovat, jak ostatně dokládá i fakt, že k termínu prozatím neexistuje široce využívaný český ekvivalent. Nicméně, jak upozorňuje Robbins, i v zahraniční akademické sféře se jedná o relativně nový koncept.³¹ Důvodem je fakt, že quarter-life crisis je považována za poměrně nový fenomén, výsledek společenského, historického a ekonomického vývoje takzvaných západních společností po 2. světové válce a jedním z jejich základních předpokladů je vysoká – a stále vzrůstající - životní úroveň.

Současná psychologie považuje Quarter-life crisis za fenomén spojený převážně s generací takzvaných mileniálů – dětí narozených v letech 1982 – 2002³² - a nahlíží na ni jako na stav závažné emociální zátěže, kterou pocítují mladí lidé zejména ve věku mezi 18 – 35 lety života. Jedná se o pocit úzkostí a obav, pramenící z výzev, kterým jedinec čelí v rané dospělosti, případně v průběhu přechodu mezi dětstvím a dospělostí. Ve většině případů toto období nastává ve chvíli, kdy jedinec opustí bezpečí důvěrně známé oblasti svého života (většinou vzdělávací instituce, popřípadě bydlení u rodičů), vydává se vstříc „opravdovému světu“ a vyrovnává se s nároky kladenými na finanční, osobní a kariéerní aspekty života.³³

Ačkoliv v České republice je zatím fenomén mírně opomíjený, jak dosvědčuje absence

31 Robbins, A. (2004). *Conquering your quarterlife crisis: Advice from twentysomethings who have been there and survived*. New York: Berkeley Group.

32 Arnett, J. (2001). Emerging adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties. *American Psychologist*, 55, 469–480.

1 33 Atwood, J & Scholz, J. 2008. *The Quarter-life Time Period: An Age of Indulgence, Crisis or Both?*. Contemporary Family Journal, 30(4), 233 – 250.

výzkumů na toto téma, v zahraničí hraje stále důležitější roli jak v akademických, tak komerčních kruzích. Podle výzkumu z roku 2018, který se uskutečnil na statisticky reprezentativním vzorku 2 000 britských mileniálů, trpí Quarter-life crisis více než polovina tamních mileniálů. Jako hlavní spouštěče jsou uváděny: neuspokojivá finanční situace (53 %), neschopnost najít uspokojivé zaměstnání (26 %), příliš náročné zaměstnání (22 %) a nefunkční vztah (25 %). Tyto faktory vedou k pocitu nedostatečnosti, obavám a záchvatům paniky.³⁴

Tato práce se bude zabývat zejména následujícími otázkami: Do jaké míry se dá zkušenost českých mileniálů vztáhnout ke zkušenosti generace mileniálů procházejícími quarter-life crisis v zahraničí – zejména na území tzv. západní Evropy a Commonwealthu - a jsou zde významné odlišnosti? Existují v Česku specifické faktory, které by se měly zohlednit při výzkumu tohoto tématu v našich společenských podmínkách?

3. Předpokládané metody zpracování a předběžnou strukturu práce.

Vzhledem k charakteru tématu si práce klade dva cíle. Seznámit čtenáře v co největší možné míře s dosavadními poznatky v této sféře a následně srovnat situaci v zahraničí se situací v České Republice.

Metodologicky zpracovat svou diplomovou práci plánuji pomocí Zakotvené teorie, která je ideální k tématu, které prozatím není hluboce prozkoumané. Vzhledem k relativně velké skupině potenciálních respondentů plánuji provést množství hloubkových rozhovorů, jejichž zpracování mi umožní vytvořit dotazník relevantní k výzkumným otázkám diplomové práce. Ten bude pomocí internetu distribuován, výsledky následně statisticky zpracovány a analyzovány ve vztahu k teoretickým poznatkům i zahraniční zkušenosti.

Podle mých předpokladů by měla mít práce následující strukturu:

- 1) Úvod
- 2) Představení problému z teoretického hlediska

³⁴ Young, S.2018. *More than half of millennials going through 'quarter-life crisis'. Independent. Available at: <https://www.independent.co.uk/life-style/millennials-quarter-live-crisis-half-25-35-finance-career-property-first-direct-a8253036.html>.*

- 3) Předložení empirických výzkumů relevantních k tématu
- 4) Představení vlastního výzkumu realizovaného v rámci diplomové práce
- 5) Seznámení s výsledky vlastního výzkumu
- 6) Analýza výsledků výzkumu v souladu s dosavadními poznatky ze zahraničí
- 7) Závěr

4. Vybraná předpokládaná literatura

Arnett, J. (2001). Emerging adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties. *American Psychologist*, 55, 469–480.

Arnett, J. (2004). *Emerging adulthood: The winding road from the late teens through the twenties*. New York: Oxford University Press.

Atwood, J & Scholz, J. (2008). The Quarter-life Time Period: An Age of Indulgence, Crisis or Both?. *Contemporary Family Journal*, 30(4), 233 – 250.

Cooper, M. (2013). Why Growing up Is Hard to Do: Institutional Challenges for Internet Governance in the Quarter-Life Crisis of the Digital Revolution.

Gordon, L. P., & Shaffer, S. M. (2004). *Mom, can I move back in with you? A survival guide for parents of twenty some things*. New York: Tarcher.

Mills, M., & Blossfeld, H. (2003). Globalization, uncertainty and changes in early life courses. *Springerlink*, 6(2), 188–218.

Robbins, A. (2004). *Conquering your quarterlife crisis: Advice from twentysomethings who have been there and survived*. New York: Berkeley Group.

Robbins, A., & Wilner, A. (2001) *Quarter life crisis: The unique challenges of life in your twenties*. New York: Tarcher/Putnam.

Žukaskiene, R. 2016. *Emerging Adulthood in a European Context*. New York: Routledge.

5. Jméno konzultanta

Mgr. Jitka Cirklová, PhD.

- Externí konzultantka